

POLITECHNIKA WROCŁAWSKA
WYDZIAŁ ELEKTRONIKI

KIERUNEK: Informatyka

SPECJALNOŚĆ: Inżynieria Internetowa

PRACA DYPLOMOWA
INŻYNIERSKA

Klasyfikacja dokumentów tekstowych w
środowisku Python

Classification of text documents in Python

AUTOR:
Piotr Chmiel

PROWADZĄCY PRACĘ:
dr. hab. inż. Henryk Maciejewski,
Zakład Systemów Komputerowych i
Dyskretnych

OCENA PRACY:

Spis Treści

Spis Tabel.....	3
Spis Rysunków.....	4
Spis Listingów.....	5
1. Wprowadzenie.....	6
1.1. Cel i zakres pracy	6
2. Klasyfikacja dokumentów – analiza teoretyczna	8
2.1. Budowa modelu klasyfikatora.....	8
2.2. Wybór cech z dokumentów	9
2.3. Metody ograniczania rozmiaru wektorów cech	12
2.3.1 Znakownie części mowy	12
2.3.2 Analiza słowotwórcza – stemming i lematyzacja	13
3. Charakterystyka procesu przetwarzania tekstu i klasyfikacji dokumentów – implementacja... ..	15
3.1. Pobieranie zbiorów dokumentów	16
3.2. Tworzenie korpusu artykułów	17
3.3. Generowanie i ograniczanie rozmiaru macierzy cech.....	21
3.4. Trenowanie modeli klasyfikatorów	24
4. Badania skuteczności klasyfikacji oraz rozmiaru macierzy cech	28
4.1. Miary skuteczności klasyfikacji	28
4.2. Wpływ zastosowania metod ograniczania wymiarowości na rozmiar macierzy cech... ..	30
4.3. Porównanie skuteczności klasyfikatorów	32
4.4. Wpływ zmiany rozmiaru macierzy cech na skuteczność klasyfikacji	37
5. Aplikacja Klientka	41
6. Podsumowanie	44
Bibliografia.....	46

Spis Tabel

Tabela 1 Rozmiar zbiorów tekstów wyznaczonych z przestrzeni dokumentów	28
Tabela 2 Wyniki prawdziwe i fałszywe kategorii sport	29
Tabela 3 Zmiana rozmiaru macierzy cech	31
Tabela 4 Porównanie trafności modeli klasyfikatorów	32
Tabela 5 Porównanie precyzji klas klasyfikatorów	33
Tabela 6 Porównanie wrażliwości klas modeli klasyfikatorów	34
Tabela 7 Porównanie miary F klas modeli klasyfikatorów	34
Tabela 8 Macierz strat SVM - reprezentacja macierzy binarna	36
Tabela 9 Macierz strat SVM - reprezentacja macierzy zliczanie słów	36
Tabela 10 Macierz strat SVM - reprezentacja macierzy optymalizacja TFIDF.....	36
Tabela 11 Porównanie klasyfikatorów w zależności od zmiany rozmiaru binarnej macierzy cech.....	37
Tabela 12 Wpływ ograniczenia wymiarowości binarnej macierzy cech na miarę f algorytmu Bernoulli Naive Bayes	39

Spis Rysunków

Rysunek 1 Klasyfikacja nadzorowana - schemat procesu.....	8
Rysunek 2 Binarna macierz cech	10
Rysunek 3 Macierz zliczania słów	10
Rysunek 4 Macierz zliczania słów optymalizowana metodą tfidf	11
Rysunek 5 Stemming i lematyzacja	14
Rysunek 6 Diagram komponentów systemu uczenia i testowania modeli klasyfikatorów	15
Rysunek 7 Diagram maszyny stanowej - moduł "Web Crawler"	17
Rysunek 8 Sposób działania funkcji word_tokenize z biblioteki NLTK.....	19
Rysunek 9 Diagram maszyny stanowej - tworzenie wektora cech pojedynczego dokumentu	23
Rysunek 10 Diagram czynności - sposób działania aplikacji klienckiej	41
Rysunek 11 Aplikacja kliencka - rezultat klasyfikacji.....	43

Spis Listingów

Listing 1 Tworzenie korpusu artykułów	18
Listing 2 Podział dokumentu na słowa	19
Listing 3 Wyrażenia regularne wykorzystane w procesie normalizacji tekstu	20
Listing 4 Tworzenie zbiorów trenujących i testowych	20
Listing 5 Tworzenie macierzy cech	21
Listing 6 Wybrane metody klasy FeatureExtractorPos	22
Listing 7 Wyszukiwanie kolokacji	24
Listing 8 Fragment kodu źródłowego klasy SklearnClassifier	24
Listing 9 Trenowanie modeli klasyfikatorów	25
Listing 10 Parametry wybranych klasyfikatorów podczas procesu uczenia	26
Listing 11 Klasyfikacja tekstu - aplikacja kliencka	42

1. Wprowadzenie

W sierpniu 2014 roku firma Netcraft ogłosiła przekroczenie liczby jednego biliona stron w Internecie¹. Codziennie powstają miliony cyfrowych dokumentów, a istniejące papierowe ulegają procesowi digitalizacji. W związku z ogromną liczbą tekstów przetwarzanych przez człowieka obserwuje się wzrost zapotrzebowania ich uporządkowania i klasyfikacji do różnych kategorii tematycznych. Grupowanie dokumentów ułatwia ich późniejszą analizę i przyspiesza wyszukiwanie. Wyznaczenie właściwej etykiety może być wykonane przez ludzi, ale w przypadku bardzo dużej liczby danych byłoby bardzo kosztowne i czasochłonne. Można sobie wyobrazić duże przedsiębiorstwo programistyczne, do którego codziennie przychodzi kilkaset wiadomości do skrzynki pocztowej działu pomocy technicznej. Następnie pracownik obsługujący i czytający e-maile przekazuje je do właściwych osób zajmujących się problemem wynikającym z treści listu. Efektywność zakładu pracy wzrosłaby, gdyby proces analizy treści wykonywał się automatycznie. Wówczas firma mogłaby wykorzystać pracownika do innych celów. Niemal każdy użytkownik poczty elektronicznej spotyka się z niechcianymi wiadomościami tzw. SPAM. Zbudowanie wydajnego filtra, także należy do zagadnień klasyfikacji. Codzienne problemy sprawiły, że popularność zdobywa dziedzina uczenia maszyn, która może zostać wykorzystana do zbudowania modelu klasyfikatora automatyzującego pracę człowieka. Wówczas jego rola sprowadzi się wyłącznie do przypisania klas przykładom trenującym.

1.1. Cel i zakres pracy

Głównym celem pracy było wykonanie oprogramowania umożliwiającego nauczanie i przetestowanie klasyfikatorów dokumentów tekstowych w języku angielskim. System został zrealizowany w oparciu o biblioteki „Natural Language Toolkit” oraz „Scikit-Learn” języka Python realizujących wybrane zdania przetwarzania języka naturalnego. Korzystając z tych narzędzi opracowano program zapewniający wygenerowanie wektorów cech na podstawie dokumentów, redukcję jego wymiarowości oraz stworzenie modeli wybranych klasyfikatorów. Powstałe klasyfikatory przewidują klasy artykułów informacyjnych i popularnonaukowych ze zbioru kategorii Sport, Polityka i Zdrowie. Zakres pracy:

- zapoznanie się z narzędziami do przetwarzania języka naturalnego w języku Python,
- zgromadzenie danych uczących i testowych (dokumenty z wymienionych wcześniej grup tematycznych pochodzących z brytyjskich i amerykańskich internetowych portali informacyjnych),

---

¹ „Total number of Websites”, <http://www.internetlivestats.com/total-number-of-websites/> (dostęp 15.11.2015 r.)

- opracowanie skryptów generujących cechy z dokumentów,
- implementacja wybranych metod redukcji wymiarowości wektorów cech,
- nauczanie wybranych klasyfikatorów,
- przeprowadzenie testów skuteczności klasyfikacji.

Dodatkowo w ramach pracy powstał interfejs webowy umożliwiający wykorzystanie powstałych modeli klasyfikatorów do przewidywania klas dokumentów wprowadzonych przez użytkownika.

2. Klasyfikacja dokumentów – analiza teoretyczna

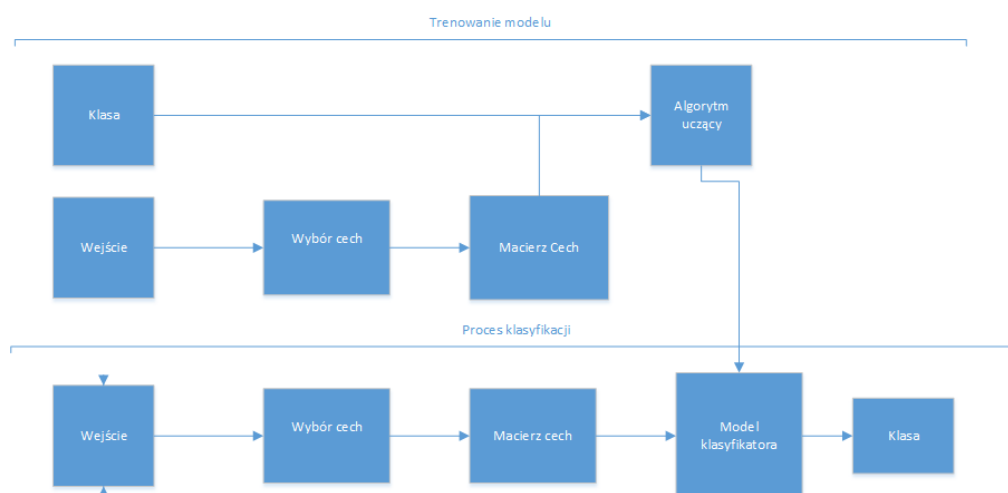
Klasyfikacją tekstu określa się przyporządkowanie dokumentu $d \in \mathbb{X}$, gdzie $\mathbb{X}$ jest przestrzenią dokumentów do zróżnicowanego zbioru klas $\mathbb{C} = \{c_1, c_2, \dots, c_j\}$. Klasy nazywane są także etykietami oraz kategoriami. W podstawowych zadaniach klasyfikacji każdy dokument z przestrzeni rozważany jest osobno, a zbiór klas definiuje się z góry. W najprostszym przypadku etykiety są rozłączne. Dziedzina klasyfikacji występuje w wielu interesujących wariantach. Klasyfikacja binarna opiera się na decyzji pomiędzy dwoma kategoriami z przestrzeni takich jak prawda lub fałsz. Często odpowiada na pytania np. czy dana wiadomość należy do niechcianej poczty. Klasyfikacja wieloklasowa, która zostanie omówiona szerzej w niniejszej pracy polega na dopasowaniu danych wejściowych do jednej ze skończonej liczby co najmniej dwóch klas. Klasyfikacja wielowyjściowa przyporządkowuje dokumenty do więcej niż jednej klasy. Wyróżniamy także klasyfikację sekwencyjną, gdzie dane przetwarzane są wspólnie oraz klasyfikację „otwartych klas”, w której kategorie nie są zdefiniowane z góry.

2.1. Budowa modelu klasyfikatora

Jednym ze sposobów stworzenia modelu klasyfikatora jest uczenie nadzorowane (ang. supervised learning). W tej metodzie człowiek nazywany nauczycielem lub dozorcą wykorzystuje algorytm uczący do trenowania klasyfikatora lub funkcji klasyfikującej γ , która zamienia dokumenty wyjściowe w klasy:

$$\gamma: \mathbb{X} \rightarrow \mathbb{C}^2$$

Wiele znanych algorytmów uczących (np. Regresja Logistyczna) wykorzystuje funkcję γ . Rysunek 1 przedstawia proces klasyfikacji nadzorowanej.

Rysunek 1 Klasyfikacja nadzorowana - schemat procesu³

² Ch. D. Manning, P. Raghavan, H. Schütze” „Introduction to Information Retrieval” . Cambridge 2008, Cambridge University Press, s.256

³ S. Bird, E.Klein, E.Loper: „Natural Language Processing with Python”. Sebastopol 2009, O’Reilly, s. 222.

W pierwszym kroku nauczyciel decyduje się na wybór zbioru trenującego. W przypadku klasyfikacji dokumentów tekstowych powinny być to teksty reprezentujące każdą klasę ze zbioru $\mathbb{C}$. Należy wziąć pod uwagę dwa aspekty wpływające na wydajność klasyfikatora trenowanego skończoną liczbą próbek n : odchylenie i wariancję. Odchyleniem nazywamy błąd wynikający z założeń algorytmu uczącego. Wysokie odchylenie może spowodować, że metoda ucząca nie znajdzie odpowiednich relacji pomiędzy cechami i dozorca zetknie się z problemem niedouczenia (ang. *underfitting*). Wariancja jest błędem związanym z wrażliwością na różnorodność w zbiorze trenującym. Duża wariancja może powodować przeuczenie (ang. *overfitting*) klasyfikatora. Wówczas model przewiduje prawidłowe klasy w zbiorze trenującym, natomiast źle w tekstach pochodzących spoza tego zbioru. Jednym z czynników wpływających na odchylenie i wariancję jest rozmiar zbioru trenującego. Jeżeli funkcja trenująca algorytmu posiada prostą formę, wtedy klasyfikator będzie mógł nauczyć się z małej liczby dokumentów o dużym odchyleniu i małej wariancji. W przypadku złożonej funkcji trenującej najlepiej sprawdzi się wysoka liczba tekstów o małej wariancji i dużym odchyleniu. Zaawansowane algorytmy uczące potrafią automatycznie dostosowywać kompromis pomiędzy wariancją o odchyleniem danych wejściowych i w zależności od ich liczby dobierać odpowiednią złożoność funkcji γ . Nie ma określonych jednoznacznie zasad dotyczących rozmiaru zbioru uczącego. Jego wielkość powinna być eksperymentalnie dostosowana do algorytmu uczącego. Należy pamiętać, aby zbiór był reprezentatywny tzn. liczba przedstawicieli każdej klasy powinna być porównywalna.

Kolejny krok dotyczy wyboru cech dokumentów. Wykorzystując przetwarzanie języka naturalnego dozorca tworzy wektory cech oznaczone klasą, z której pochodzi dokument. Tablice cech łączone są w macierz, której kolumnami są cechy, a wierszami etykiety dokumentów. Macierz cech podawana jest jako wejście metody uczącej. Proces przetwarzania przez algorytm macierzy nazwano trenowaniem. W jego wyniku powstaje model klasyfikatora zdolny do przewidywania etykiet dowolnych dokumentów wejściowych.

Zbudowany model może zostać wykorzystany do klasyfikacji dowolnego dokumentu. Należy pamiętać, że klasyfikator przyjmuje macierz, dlatego dane należy uprzednio przetworzyć podobnie jak w procesie trenowania. W przypadku większości algorytmów uczących powstały model, gdy na wejściu otrzyma dokument nie przynależący do zbioru klas $\mathbb{C}$ tego klasyfikatora przypisze tekst do jednej z kategorii.

2.2. Wybór cech z dokumentów

Ważnym elementem w procesie analizy przestrzeni zebranych dokumentów jest dziedzina przetwarzania języka naturalnego. Jako język naturalny określa się język do

codziennej komunikacji pomiędzy ludźmi np. Polski lub Angielski. Podczas procesu uczenia modelu klasyfikatora należy przetworzyć dokumenty i wybrać z nich cechy. Cechami w tekstach są słowa. Najpopularniejszym sposobem wyboru cech jest tzw. „bag of words”. Metoda polega na wyłuskaniu wszystkich słów ze zbioru tekstów i umieszczeniu ich w macierzy dokumentów. Każdy wiersz macierzy reprezentuje wektor cech dokumentu ze zbioru wybranego z przestrzeni $\mathbb{X}$. Kolumny wyrażają wyrazy (cechy), wybrane wcześniej z całego zbioru tekstów. Ostatnia kolumna przedstawia klasę dokumentu danego wiersza. Komórki macierzy mogą być reprezentowane na wiele sposobów. Pierwszym z nich jest binarna tabela cech pokazana na rysunku 2.

słowo₁	słowo₂	słowo₃	...	słowo_n	Klasa
1	0	1	...	0	Klasa ₁
0	0	0	...	0	Klasa ₂
1	0	0	...	0	Klasa ₂
0	1	0	...	0	Klasa ₂
1	0	0	..	0	Klasa ₃
1	0	1	...	0	Klasa ₄

Rysunek 2 Binarna macierz cech

Jeżeli słowo i występuje w dokumencie j , komórka $[i,j]$ zostaje wypełniona wartością logiczną 1, w przeciwnym wypadku 0. Kolejnym sposobem uzupełnienia pól macierzy jest zliczanie cech przedstawione na rysunku 3. Wówczas w komórce $[i,j]$ znajduje się liczba wystąpień słowa i w tekście j .

food	football	government	knee	meal	Klasy
2	0	4	0	1	Polityka
0	3	1	1	1	Sport
0	1	0	3	3	Zdrowie
3	0	0	1	3	Zdrowie
1	0	2	0	0	Polityka
2	0	2	0	0	Polityka

Rysunek 3 Macierz zliczania słów

Sposób zliczania słów, można optymalizować stosując algorytm tfidf. Metoda należy do dziedziny statystyki numerycznej. Odpowiada na pytanie o wagę słowa w stosunku do dokumentu w zbiorze. Oprócz klasyfikacji posiada zastosowanie w ocenianiu trafności podczas realizacji zapytań w wyszukiwarkach internetowych. Wyrażana jest wzorem:

$$tfidf_{if} = (tf_{ij} + 1) * idf_{ij}.$$

Tf (ang. term frequency) oznacza częstość termów opisaną wzorem:

$$tf_{ij} = \frac{n_{i,j}}{\sum_k n_{kj}}$$

gdzie $n_{i,j}$ informuje o liczbie wystąpień cechy i w dokumencie j , a mianownik reprezentuje sumę wystąpień wszystkich k słów w rozważanym tekście. Idf (ang. inverse document frequency) określa odwrotną częstość dokumentów, wyrażaną wzorem:

$$idf_i = \log\left(\frac{|D|}{\{d : n_j \in d\}}\right)$$

gdzie D oznacza zbiór dokumentów w macierzy, natomiast $\{d : n_j \in d\}$ liczbę dokumentów zawierających co najmniej 1 wystąpienie cechy n_j . Rysunek 4 przedstawia macierz z rysunku 3 po zastosowaniu algorytmu tfidf.

food	football	government	knee	meal	Klasy
0,436	0,000	0,873	0,000	0,218	Polityka
0,000	0,915	0,221	0,257	0,221	Sport
0,000	0,287	0,000	0,727	0,623	Zdrowie
0,682	0,000	0,000	0,265	0,682	Zdrowie
0,447	0,000	0,894	0,000	0,000	Polityka
0,707	0,000	0,707	0,000	0,000	Polityka

Rysunek 4 Macierz zliczania słów optymalizowana metodą tfidf

Z punktu widzenia wyboru cech warto wspomnieć o kolokacjach, sekwencjach słów będących częstym zestawieniem, niosących ze sobą specjalne znaczenie. Przykładem takiego związku jest „New York”, nazwa miasta w Stanach Zjednoczonych. Podczas tworzenia macierzy oprócz pojedynczych słów jako cechy wyodrębnia się kolokacje. Jako najbardziej istotną w przetwarzaniu wyrazów występujących często obok siebie uznaje się miarę asocjacji (ang. measure of association), która ocenia czy słowa współwystępują wyłącznie przez przypadek czy ma to znaczenie statystyczne. Powszechnie stosowane miary to mutual information, t scores, i log-likelihood.

2.3. Metody ograniczania rozmiaru wektorów cech

W rozdziale 2.1 zostały wymienione miary odchylenia i wariancji mające wpływ na skuteczność trenowania algorytmu uczącego. Na powyższe metryki oddziałuje, także rozmiar macierzy cech. Duża liczba cech zwiększa wariancję i tym samym może spowodować przeuczenie klasyfikatora, a mała powoduje wzrost odchylenia, co prawdopodobnie doprowadzi do niedouczenia modelu. Co więcej w macierzy wykorzystującej metodę bag of words, kolumny reprezentują wszystkie słowa ze zbioru dokumentów. Jednak część z nich z punktu widzenia klasyfikacji nie niesie ze sobą żadnych informacji. Są to np. traktowane w oderwaniu od kontekstu liczebniki, zaimki lub przymiotniki. Zbyt duży rozmiar macierzy powoduje wysokie obciążenie pamięci komputera. W celu poprawy skuteczności klasyfikacji i zmniejszenia zajmowanych zasobów stosuje się metody ograniczania wymiarowości wektorów cech podczas tworzenia macierzy.

2.3.1. Znakowanie części mowy

Słowa można podzielić na klasy. Klasy w tym przypadku nazywane są częściami mowy. W odniesieniu do ograniczania wymiarowości wektorów cech jednym ze sposobów wykluczania słów jest wybór kategorii gramatycznych, które z punktu widzenia nauczyciela nie niosą ze sobą pożądaney informacji, następnie oznakowanie częściami mowy wszystkich słów, a w efekcie usunięcie tych nie przynależących do klas wybranych w kroku 1. Do tego celu należy wykorzystać algorytmy znajdowania odpowiednich klas gramatycznych. Gramatyka każdego języka różni się od siebie, dlatego przytoczone niżej przykłady będą dotyczyć języka angielskiego.

Najprostszy możliwy moduł znakujący części mowy przypisuje taką samą klasę każdemu ze słów. Nawet w przypadku wyboru najczęściej występującej kategorii gramatycznej jaką w języku angielskim jest rzeczownik, obserwuje się bardzo niską wydajność tego rozwiązania. Jednak pomimo swojej prostoty stanowi ono podstawę pozostałych algorytmów. Inne podejście oparto na wyrażeniach regularnych. W tej metodzie nauczyciel tworzy listę reguł np. „wszystkie słowa kończące się na „ing” są czasownikami”. Znakowanie odbywa się według stworzonych zasad. W przypadku języka angielskiego ten sposób znakowania nie sprawdza się, ponieważ wiele wyrazów w zależności od kontekstu użycia w zdaniu lub wypowiedzi zmienia własne znaczenie oraz kategorię gramatyczną. Co więcej słowa nie spełniające żadnej z reguł nie zostaną oznakowane. Kolejny algorytm polega na zbudowaniu modelu n najczęściej występujących wyrazów w danym języku oraz oznakowaniu ich przez człowieka. Dobór etykiety odbywa się na podstawie zbudowanego zbioru. Jeżeli słowo nie występuje w modelu nie zostanie oznakowane. Reprezentacją modelu może być, także treść książki podzielona na

części mowy przez nauczyciela. Wówczas, podczas znakowania moduł zawsze wybierze część mowy, która dla danego słowa występowała najczęściej w modelu.

Najbardziej zaawansowaną techniką znakowania kategorii gramatycznej jest tzw. n-gram tagging, czyli wybór części mowy na podstawie słów z otoczenia. Za kontekst słowa przyjmuje się wówczas n-1 poprzedzających wyrazów. Podobnie jak w przypadku wyżej wymienionych metod należy stworzyć model oparty o wcześniej oznakowany tekst. Proces przekazywania modelu do modułu znakującego określa się trenowaniem. Rezultatem znakowania etykiety danego słowa znajdującego się w sąsiedztwie n-1 posiadających przypisaną klasę będzie najczęściej występująca część mowy tego samego wyrazu znajdująca się w dokładnie tak samo oznakowanym otoczeniu w przyjętym modelu.⁴

Większość przedstawionych powyżej rozwiązań posiada jedną wadę: istnieje możliwość, że metoda znakująca nie będzie w stanie określić części mowy. Z tego powodu stosuje się rozwiązania oparte na połączeniu kilku algorytmów. Nauczyciel umieszcza metody na liście priorytetów, którą kończy podstawowa przypisująca słowom zawsze najczęściej występującą część mowy w danym języku. Moduł znakujący rozpoczyna od początku listy. Jeżeli wybrany algorytm nie jest w stanie określić kategorii gramatycznej, wykorzystuje się kolejny, aż do wyczerpania zestawienia. Tym sposobem każdemu słowu zostanie przypisana część mowy, ponieważ ostatni sposób zawsze zwróci kategorię (w przypadku rozważanego języka angielskiego będzie to rzeczownik).

2.3.2. Analiza słowotwórcza – stemming i lematyzacja

Z przyczyn gramatycznych w języku angielskim wyrazy występują w różnych formach. Czasowniki ze względu na czas, w którym występują różnią się od siebie przyrostkiem np. abandon, abandoned, abandoning. Rzeczowniki mogą przybrać formę liczby pojedynczej i mnogiej np. cat i cats. Uogólniając, każdy wyraz składa się z podstawy słowotwórczej oraz opcjonalnie dodawanego formantu zwanego, także zrostem lub afiksem. Afiksy podzielono na fleksyjne i derywacyjne. Derywacyjne zmieniają część mowy wyrazu np. differ i different. Fleksyjne zmieniają formę, ale nie zmieniają kategorii gramatycznej.

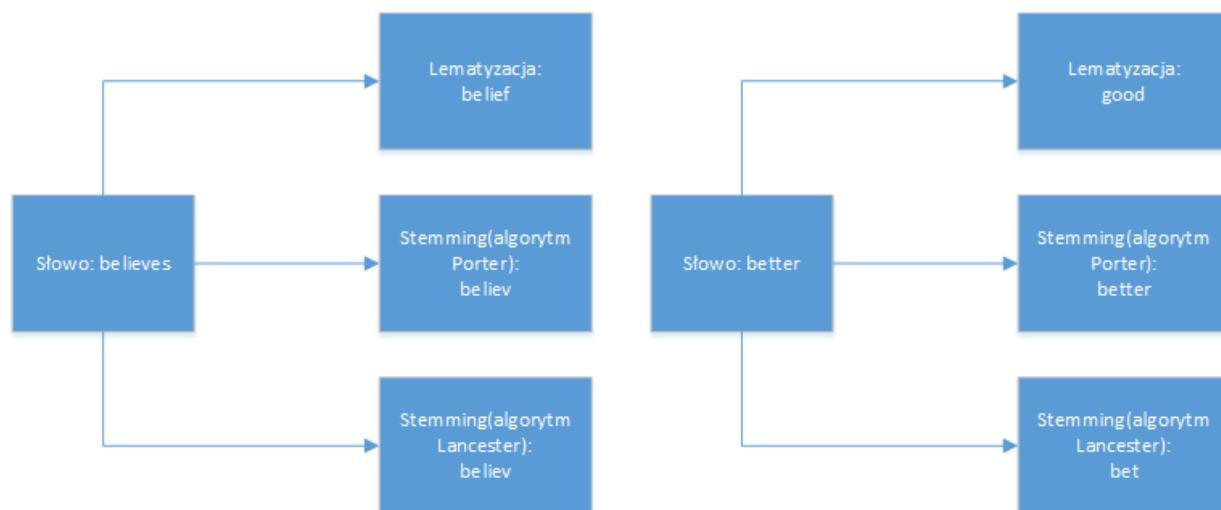
Proces oddzielania podstawy słowotwórczej od zrostu nazywa się stemmingiem. Najpopularniejszymi algorytmami stosowanymi w języku angielskim w celach wyodrębnienia rdzenia słowa są Porter stworzony przez Martina Portera i Lancaster rozwijany przez Uniwersytet w Lancaster. Nie udowodniono wyższości jednego algorytmu nad drugim.

Operacją podobną do stemmingu jest lematyzacja. Polega na znajdowaniu rdzenia słowa. Rdzeniem w tym przypadku nie określa się podstawy słowotwórczej, a wyraz od którego

---

⁴ S. Bird, E.Klein, E.Loper: „Natural Language Processing with Python”. Sebastopol 2009, O'Reilly, s. 204.

słowo pochodzi (ang. origin). W przypadku zastosowania stemmingu zawsze otrzymujemy wyraz o tym samym znaczeniu, natomiast w przypadku lematyzacji może się ono zmienić. Obie metody wykorzystuje się w wyszukiwarkach internetowych w celu zbudowania wydajnego indeksu słów. Różnice pomiędzy tymi dwoma operacjami przedstawia rysunek 5.

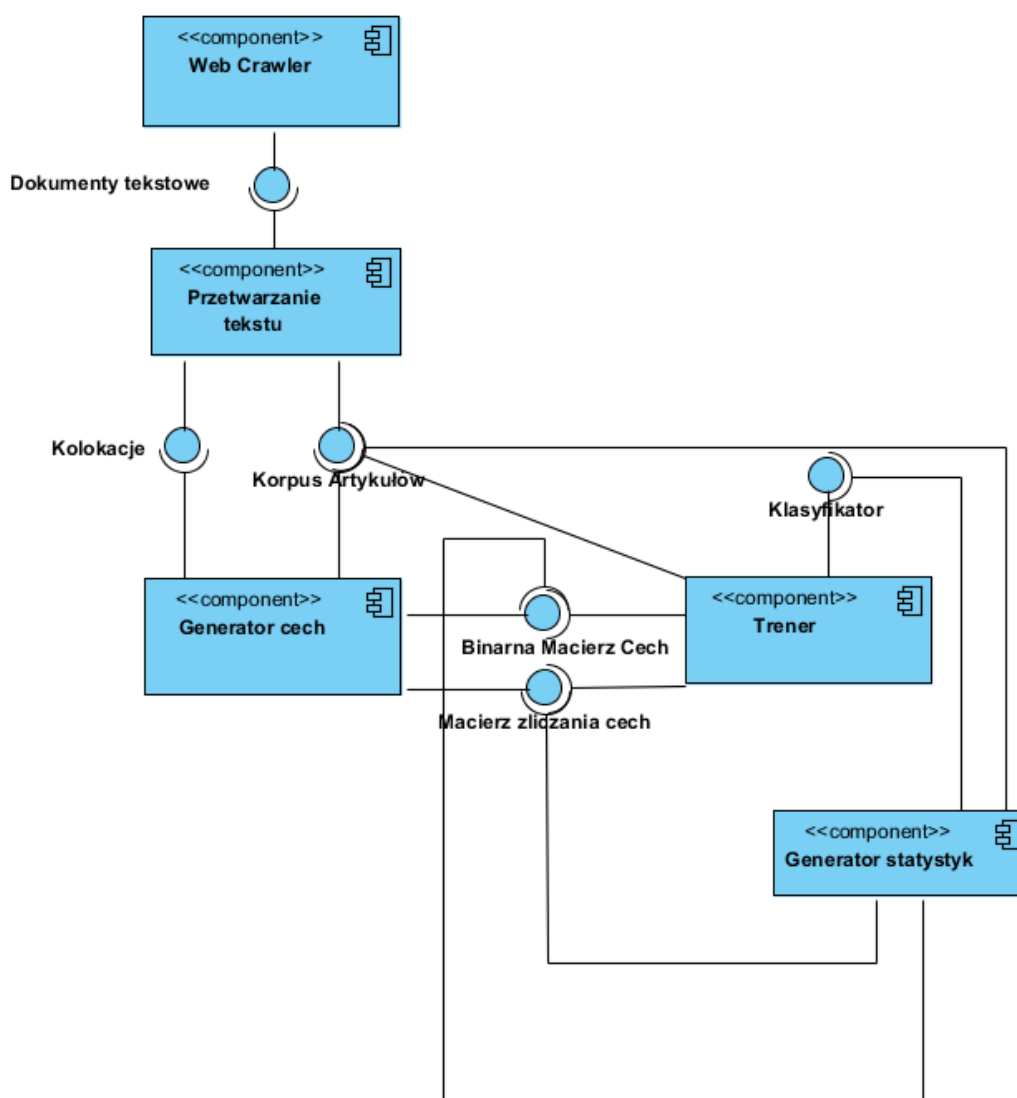

Rysunek 5 Stemming i lematyzacja

Z punktu widzenia klasyfikacji tekstu biorąc pod uwagę słowa z tej samej grupy różniące się formantem lub będące kolejnym stopniem tego samego przymiotnika, ich rdzenie niosą tą samą informację. W procesie ograniczania wymiarowości macierzy cech, do grupowania i składania tych samych słów w jedną cechę stosuje się kombinację operacji stemmingu i lematyzacji.

3. Charakterystyka procesu przetwarzania tekstu i klasyfikacji dokumentów – implementacja

Niniejszy rozdział zawiera opis realizacji projektu, którego założenia zostały przedstawione w rozdziale 1.1. Powstał system umożliwiający budowę modeli klasyfikatorów oraz testowania ich skuteczności. Jego komponenty zostały napisane w języku Python 3 w oparciu o bibliotekę NLTK w wersji 3.0.4 oraz Sklearn w wersji 0.16.1. „Natural Language Toolkit” wykorzystano do przetwarzania tekstu, natomiast „Scikit-Learn” dostarczyło algorytmy klasyfikacji, które potem wzięły udział w procesie trenowania. Na rysunku 6 został pokazany diagram komponentów. Przedstawia wszystkie elementy architektury zaimplementowanego rozwiązania.

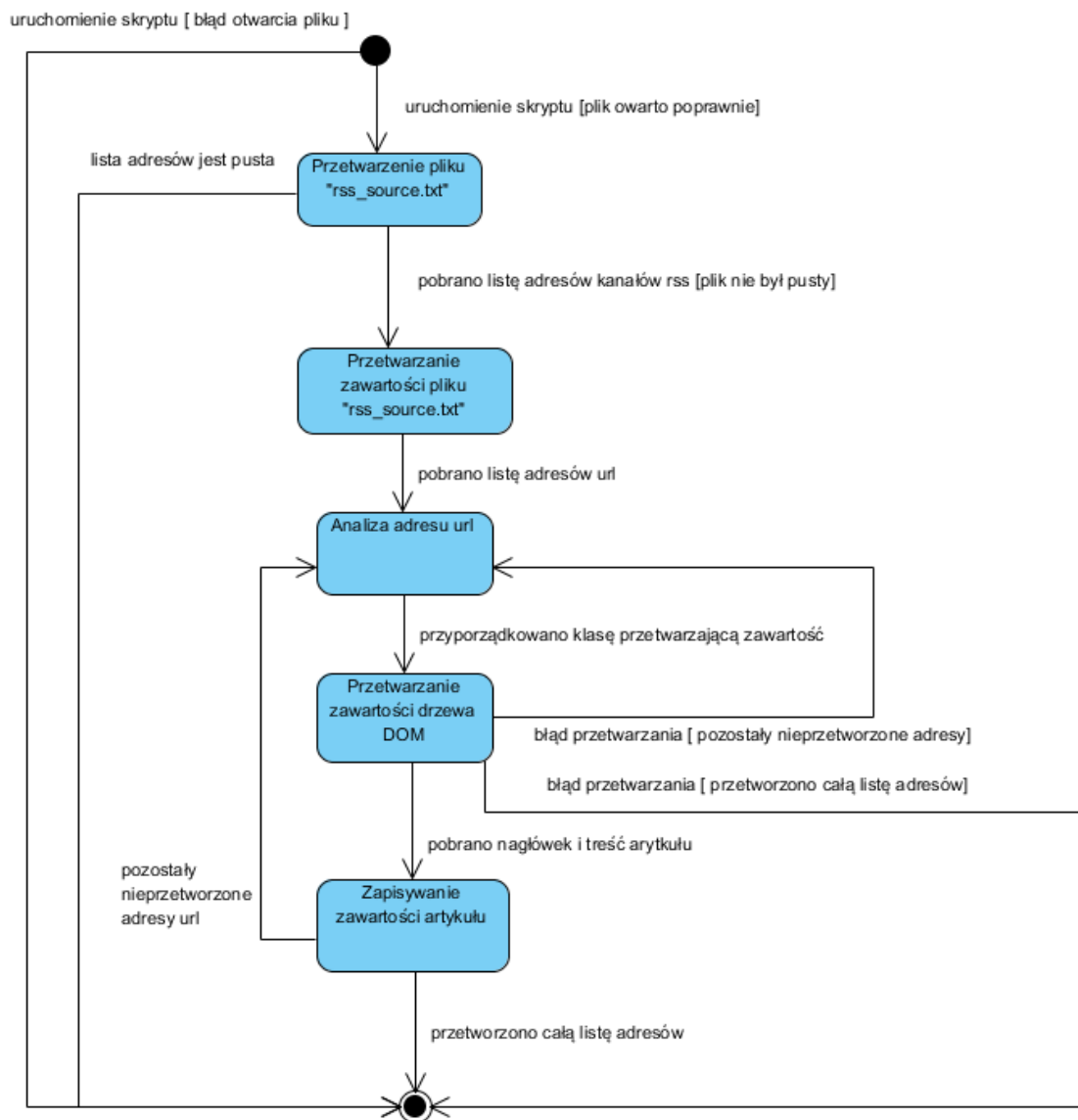
Rysunek 6 Diagram komponentów systemu uczenia i testowania modeli klasyfikatorów

Pierwszy z nich „Web Crawler” jest reprezentacją maszyny automatycznie pobierającej artykuły w języku angielskim z popularnych portali internetowych. Moduł „Przetwarzanie tekstu” generuje oznaczony klasami korpus dokumentów, udostępnia funkcje umożliwiające znajdowanie kolokacji, stworzenie zbiorów trenujących i testowych, a także podział tekstów na słowa. „Generator cech” tworzy oraz ogranicza rozmiar macierzy cech stosując techniki opisane w rozdziale 2. „Trener” służy do stworzenia modelu klasyfikatora, który zostaje poddany serializacji za pomocą modułu pickle z biblioteki standardowej języka Python, a następnie zapisany do pliku. Takie podejście umożliwia wykorzystanie klasyfikatora w dowolnym innym systemie lub aplikacji. „Generator statystyk” umożliwia przeprowadzenie testów skuteczności klasyfikacji.

3.1. Pobieranie zbiorów dokumentów

W podanych wcześniej założeniach ustalono, że dokumenty będą pobierane z trzech kategorii tematycznych: Sport, Polityka i Zdrowie. Do tego celu zostały wykorzystane kanały rss znanych anglojęzycznych i amerykańskich stron internetowych. Przetwarzanie wiadomości rss umożliwiła biblioteka feedparser w wersji 5.2.1. Użytkownik umieszcza listę kanałów w pliku „rss_source.txt”. Każdy kanał musi znajdować się w nowej linii oraz zostać poprzedzony nazwą klasy tematycznej pisaną wielkimi literami. Jeżeli linia rozpoczyna się od znaku „#” znajdujący się w niej adres zostaje pomijany w przetwarzaniu. Preferowane adresy kanałów powinny pochodzić z organizacji „Yahoo”, „BBC”, „Reuters”, „Telegraph”, „Fox News”, „Webmd” i „Daily Mail”. Adresy innych portali, także zostaną przetworzone, jednak artykuły mogą z nich zostać pobrane nieprawidłowo. Moduł „Web Crawler” odczytuje kolejno zawartość kanałów rss z listy. W rezultacie otrzymywane są pliki xml. Z nich program pobiera adresy url stron, na których znajdują się teksty. Następnie następuje analiza każdego z nich. Na podstawie adresu url artykułu dobierana jest odpowiednia klasa przetwarzająca drzewo DOM pod kątem pobrania tytułu i treści wiadomości. Jeżeli tekst został pobrany poprawnie zostaje zapisany do folderu z nazwą klasy tematycznej, do której przynależy. Nazwą pliku jest temat artykułu. W przypadku gdy w wyżej wymienionym katalogu znajduje się już plik o tej samej nazwie, nowy tekst zostaje pomijany. Domyślnie foldery kategorii tworzone są w katalogu „Articles”. Na rysunku 7 został przedstawiony diagram ilustrujący działanie modułu „Web Crawler”. Szczególną uwagę warto zwrócić na akcję powodującą przejście ze stanu „Analiza adresu url” do „Przetwarzanie zawartości drzewa DOM”. Następuje wówczas przyporządkowanie klas przetwarzających źródło strony internetowej. Klasa dobierana jest na

Rysunek 7 Diagram maszyny stanowej - moduł "Web Crawler"

podstawie zawartości słowa kluczowego (nazwy organizacji) w adresie url. Klasy zostały dostosowane indywidualnie do każdej ze stron preferowanych firm. Jeżeli nie zostanie znaleziona dedykowana klasa, zostanie przyporządkowana domyślna. W jej przypadku za treść artykułu uznaje się tekst znajdujący wewnątrz wszystkich znaczników p wybranego pliku html. W związku z tym mogą zostać pobrane nadmiarowe informacje nie należące do treści wiadomości. Wówczas użytkownik ponosi odpowiedzialność za walidację danych wyjściowych modułu.

3.2. Tworzenie korpusu artykułów

Jednym z podstawowych składników biblioteki Natural Language Toolkit jest korpus – uporządkowany zbiór tekstów. Programista może skorzystać z dostępnych kolekcji

dokumentów lub stworzyć własną na podstawie dowolnych danych tekstowych. Skrypt „Web Crawler” pobiera dokumenty do podfolderów katalogu „Articles” oznaczonych klasą tematyczną tekstu. Dostęp do dowolnego tekstu wymaga za każdym razem podania ścieżki do dokumentu oraz wyłuskania nazwy katalogu, w którym się znajduje. W celu ułatwienia przetwarzania i zarządzania zbiorem został stworzony dedykowany korpus artykułów. Do tego celu została wykorzystana klasa `CategorizedPlaintextCorpusReader` z pakietu `nltk.corpus.reader`. Tworzenie korpusu przedstawia listing 1.

Listing 1 Tworzenie korpusu artykułów

```
from nltk.corpus.reader import CategorizedPlaintextCorpusReader

training = CategorizedPlaintextCorpusReader("Articles", r'.*\.txt',
cat_pattern=r'(\w+)', encoding="utf-8")

def print_corpus_info():
    print("Training Corpus INFO")

    for category in training.categories():
        print("Number of documents in {0:8} category:
{1}".format(category, len(training.fileids(category))))

    print("\n")
```

Pierwsze dwa argumenty konstruktora klasy zbioru oznaczają katalog podstawowy oraz pliki, które przekazywane są do funkcji tworzącej klasę nadrzędną `PlainTextCorpusReader` wykonującego odczyt tekstu. Słowo kluczowe `cat_pattern` trzeciego argumentu jest wyrażeniem regularnym wyłuskującym, ze ścieżki pliku klasę argumentu. Ostatni parametr mówi o trybie kodowania plików. W rezultacie powstaje obiekt zbioru tekstów. Klasa `CategorizedPlaintextCorpusReader` posiada szereg ciekawych możliwości. Za pomocą metody `categories` programista otrzymuje listę kategorii. Funkcja składowa `fileids` zwraca listę dokumentów, a jako opcjonalny parametr przyjmuje kategorię. Programista może wyświetlić listę wszystkich plików w zależności od etykiety dokumentu. Metoda `open` przyjmująca nazwę pliku z listy zwracanej przez `fileids` zwraca obiekt `nltk.data.SeekableUnicodeStreamReader` umożliwiający w prosty sposób dostęp do treści dowolnego dokumentu korpusu. Stworzenie korpusu umożliwiło efektywne zarządzanie pobranym zbiorem elementów.

Korpus zgromadzonych artykułów został częścią komponentu „Przetwarzanie tekstu”. Do modułu dołączono funkcje umożliwiające wykorzystanie zbioru tekstów pod kątem dalszego przetwarzania w kierunku budowy modeli klasyfikatora. Na listingu 2 została

przedstawiona funkcja `get_words_and_replace` przyjmująca nazwę dokumentu znajdującego się w korpusie i zwracająca listę słów podanego artykułu.

Listing 2 Podział dokumentu na słowa

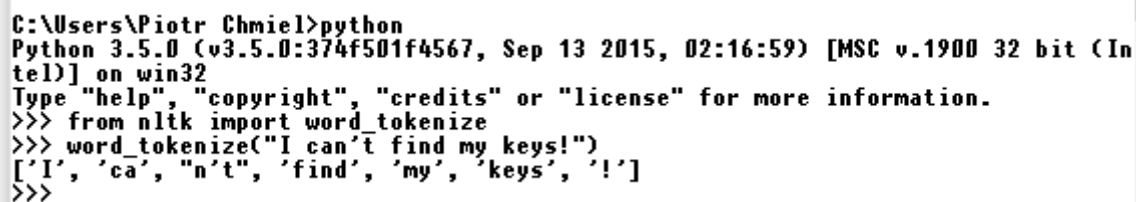
```
from nltk import word_tokenize
from text_processing.replacers import RegexpReplacer

def get_words_and_replace(fileid):

    content = training.open(fileid).read()
    replacer = RegexpReplacer()

    return list(word_tokenize(replacer.replace(content)))
```

Do podziału tekstu na słowa wykorzystano funkcję `word_tokenize` z pakietu NLTK. Natural Language Toolkit zawiera kilka klas służących do wyłuskiwania wszystkich słów m. in. `PunktWordTokenizer`, `WordPunktTokenizer`, `WhitespaceTokenizer`, `TreebankWordTokenizer` i `TwitterTokenizer`. Podane klasy różnią się metodami dzielenia dokumentów na wyrazy, sposobem radzenia sobie z interpunkcją i kontrakcjami oraz wrażliwością na charakterystyczne elementy tekstów. Funkcja `word_tokenize` stanowi opakowanie metody `tokenize` klasy `TreebankWordTokenizer`. Polega na oddzielaniu słów za pomocą spacji i interpunkcji. Na rysunku 8 został przedstawiony sposób działania wykorzystanej funkcji podziału w interpreterze języka Python.


```
C:\Users\Piotr Chmiel>python
Python 3.5.0 (v3.5.0:374f501f4567, Sep 13 2015, 02:16:59) [MSC v.1900 32 bit (Intel)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> from nltk import word_tokenize
>>> word_tokenize("I can't find my keys!")
['I', 'ca', 'n't', 'find', 'my', 'keys', '!']
>>>
```

Rysunek 8 Sposób działania funkcji `word_tokenize` z biblioteki NLTK

Znaki interpunkcyjne nie zostały usunięte. Pozwala to klientowi programiście zdecydować jak należy z nimi postąpić. `TreebankWordTokenizer` podczas dzielenia dokumentów wykorzystuje konwencje przyjęte w korpusie PennTreebank. Kolekcja została stworzona w latach 80. XX wieku na podstawie artykułów z „Wall Street Journal”. Jedną z najbardziej znaczących konwencji jest sposób przetwarzania kontrakcji widoczny w przypadku „can’t” na rysunku 8. Taki sposób dzielenia uznano za niedopuszczalny. Z tego powodu w module „Przetwarzanie Tekstu” napisano klasę `RegexpReplacer` dokonującą normalizację tekstu przed przystąpieniem do podziału na słowa. Do tego celu wykorzystano wyrażenia regularne przedstawione na listingu 3. Kontrakcje zamieniane są według podanych zasad.

```
replacement_patterns = {
    (r'won\\t', 'will not'),
    (r'can\\t', 'cannot'),
    (r'i\\m', 'i am'),
    (r'ain\\t', 'is not'),
    (r'(\w+)\\'ll', 'g<1> will'),
    (r'(\w+)n\\t', 'g<1> not'),
    (r'(\w+)\\s', 'g<1> is'),
    (r'(\w+)\\re', 'g<1> are'),
    (r'(\w+)\\d', 'g<1> would'),
}
```

Kolejną istotną funkcją znajdującą w module „Przetwarzanie tekstu” jest `get_training_documents` (listing 4) zwracająca zbiór trenujący i testowy w postaci listy dwuelementowych krotek, gdzie pierwszy element reprezentuje lista słów artykułu, a drugi jego kategoria tematyczna. Funkcja przyjmuje dwa parametry: `cut_off` informujący jaka część każdej klasy znajdzie się w zbiorze uczącym oraz `save` typu boolean mówiąca czy zbiory mają być zapisane do pliku w celu użycia w innych modułach po zakończeniu programu.

Listing 4 Tworzenie zbiorów trenujących i testowych

```
def get_training_documents(cut_off=0.75, save=False):
    train_set = []
    test_set = []

    for category in training.categories():
        category_set = [(fileid, category) for fileid in
training.fileids(category)]
        shuffle(category_set)
        cut_set = int(len(category_set) * cut_off)
        train_set.extend(category_set[:cut_set])
        test_set.extend(category_set[cut_set:])

    if save:
        save_documents(train_set, "train_documents")
        save_documents(test_set, "test_documents")

    train_set = [(get_words_and_replace(fileid), category) for fileid,
category in train_set]
    test_set = [(get_words_and_replace(fileid), category) for fileid,
category in test_set]

    if save:
        save_documents(train_set, "train_feature_set")
        save_documents(test_set, "test_feature_set")
```

Aby zapewnić losowość zawartości zbiorów wykorzystano funkcję `shuffle` z pakietu `random` biblioteki standardowej języka Python zmieniającą kolejność dokumentów w liście pobranej z korpusu artykułów.

3.3. Generowanie i ograniczanie rozmiaru macierzy cech

Proces tworzenia oraz ograniczania rozmiaru macierzy cech zrealizowano w komponencie „Generator Cech”. W tym module macierz reprezentuje lista dwuelementowych krotek, w których pierwszym elementem jest słownik z biblioteki standardowej języka Python, a drugim kategoria tematyczna artykułu. Słownik stanowi odpowiednik wektora cech dokumentu. Jego kluczami są słowa, natomiast ich wartości zależą od przyjętego sposobu reprezentacji macierzy. Macierz binarną opisują wyrazy oznaczone jedynką logiczną, a macierz zliczania słów te wyrażone liczbą wystąpień danego słowa w rozważanym tekście. Na listingu 5 został przedstawiony wycinek metody tworzenia zbiorów cech. Funkcja `get_training_documents` zwraca przypadki trenujące i testowe wstępnie podzielone na słowa. Są one podawane jako drugi argument metody `apply_features` pakietu NLTK, która dla każdego elementu w zbiorze aplikuje funkcję tworzącą oznaczone wektory cech. Jej rezultat jest wykorzystywany do trenowania modelu klasyfikatora. Została stworzona klasa `FeatureExtractorPos` zajmująca się przetwarzaniem słów dokumentu i ograniczaniem rozmiaru wektora cech. Funkcje `binary_bag_of_word` i `counted_bag_of_words` stanowią opakowanie metody `extract_features` wyżej wymienionej klasy zwracającej słownik cech. Zgodnie z przyjętymi nazwami każda z nich określa typ reprezentacji macierzy cech. W procesie zmniejszania wymiarowości wektorów wykorzystano znakowanie części mowy. Do tego celu zastosowano `POS_TAGGER` z pakietu NLTK. Pod tą zmienną znajduje się obiekt modułu znakującego uznanego za najbardziej skuteczny przez twórców pakietu. Jako model wykorzystuje „Brown Corpus”, a podczas działania połączone metody opisane w rozdziale 2.3.

Listing 5 Tworzenie macierzy cech

```
from nltk.classify import apply_features

tagger = nltk.data.load(nltk.tag._POS_TAGGER)

def binary_bag_of_words(words, extractor=FeattrueExtractorPos,
tagger=tagger):
    extractor = extractor(words, tagger, binary=True)
    return extractor.extract_features()

def counted_bag_of_words(words, extractor=FeattrueExtractorPos,
tagger=tagger):
    extractor = extractor(words, tagger, binary=False)
    return extractor.extract_features()

train_documents, test_documents = get_training_documents(cut_off=0.75,
save=True)
train_set = apply_features(binary_bag_of_words, train_documents)
```

Przyjęto, że ze zbioru cech odrzucane będą słowa, które nie są czasownikami lub przymiotnikami lub przysłówkami lub rzeczownikami. Co więcej nie mogą one składać się z jednego znaku ani należeć do grupy stopwords pakietu NLTK. Do tego zbioru należą funktory np. „is”, „a”, „at”, „which” oraz frazy „There is”, „The Who”, które z punktu widzenia przetwarzania tekstu nie niosą żadnej informacji. Dodatkowo pomijane są wyrazy zawierające znaki nie należące do alfabetu oraz nazwy organizacji i firm, z których stron internetowych były pobierane artykuły. Realizację wyżej wymienionych zasad przedstawia generator języka Python „pos_generator” należący do klasy FeatureExtractorPos znajdujący się na listingu 6. Słowo spełniające kryteria poddawano stemmingowi i lematyzacji z wykorzystaniem funkcji biblioteki Natural Language Toolkit. Do stemmingu wybrano algorytm Porter oraz wykorzystano część mowy rozważanego wyrazu, aby zwiększyć jakość procesu. W efekcie ograniczania liczby cech zwracane jest słowo pisane małymi literami. Powoduje to zebranie tych samych wyrazów różniących się wielkością pierwszej litery.

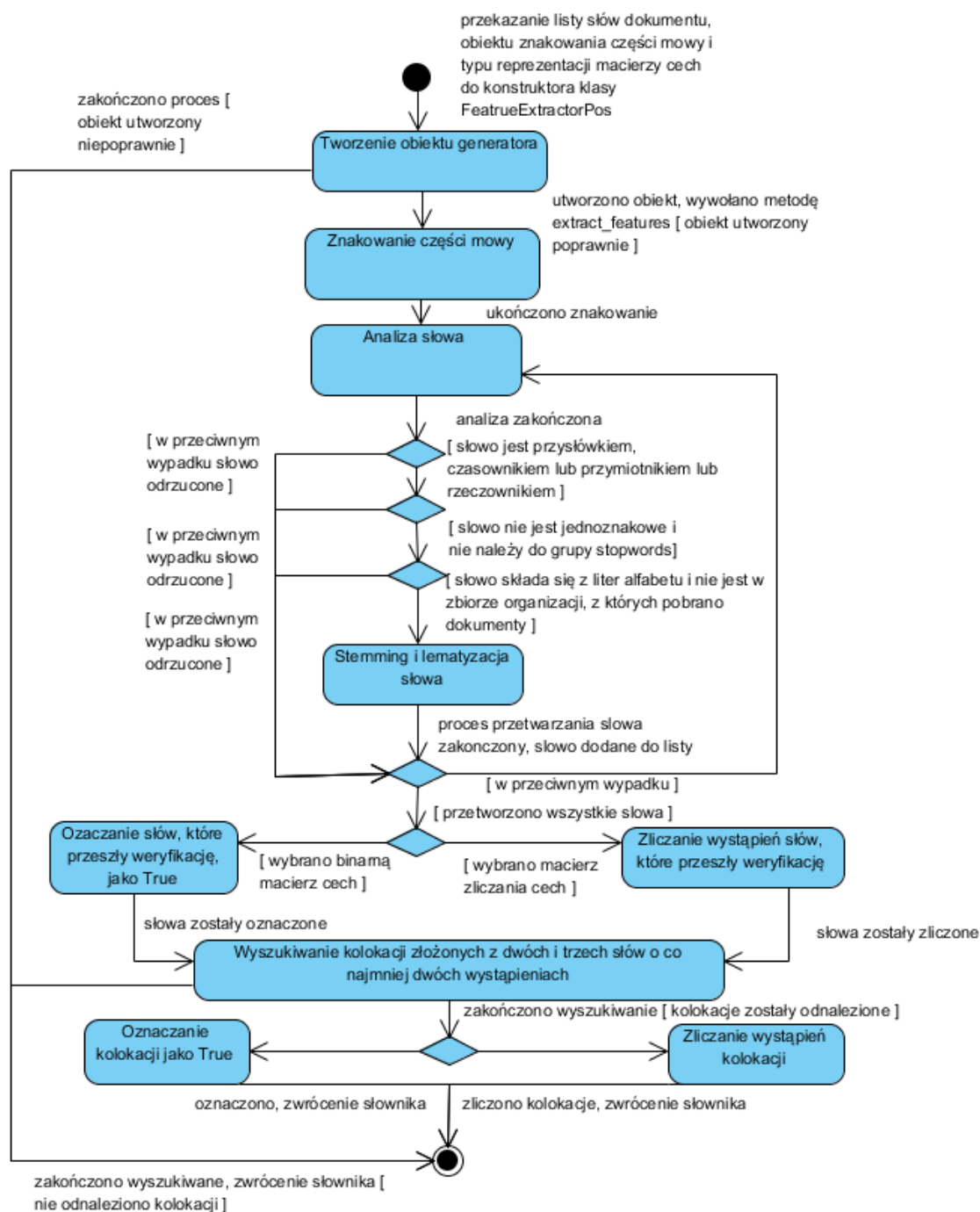
Listing 6 Wybrane metody klasy FeatureExtractorPos

```
def stem_and_lemmatize(self, word, tag):
    return self.lemmatizer.lemmatize(self.stemmer.stem(word),
    pos=self.get_wordnet_pos(tag))

def pos_generator(self):
    tagged_words = self.tagger.tag(self.words)

    for (word, tag) in tagged_words:
        if any(tag.startswith(prefix) for prefix in ["NN", "VB", "JJ",
"RB"]) and not self.is_one_sign(word) and \
            not self.is_in_stopwords(word) and word.isalpha() and not
self.is_in_tv_set(word):
            processed_word = self.stem_and_lemmatize(word, tag)
            yield processed_word.lower()
```

Słowa zwracane przez generator w przypadku binarnej macierzy cech umieszczane są w zbiorze z biblioteki standardowej języka Python. Takie działanie gwarantuje usunięcie powtórzeń. Następnie zbiór przekształca się w słownik z wartościami oznaczonymi na „True”. Kiedy klient programista chce stworzyć macierz zliczania cech, wyrazy po odfiltrowaniu tych nie spełniających przyjętych reguł, bezpośrednio umieszczane są w słowniku z jednoczesnym zliczaniem ilości ich wystąpień. Kolejnym zadaniem klasy FeaturePosExtractor jest znalezienie kolokacji. Do tego celu powstała klasa CollocationFinder umieszczona w komponencie „Przetwarzanie Tekstu”. Szukane są łańcuchy znaków składające się z dwóch i trzech słów występujące co najmniej dwa razy w artykule. Rysunek 9 przedstawia sposób działania klasy FeatureExtractorPos.

Rysunek 9 Diagram maszyny stanowej - tworzenie wektora cech pojedynczego dokumentu

Warto zwrócić uwagę na listing 7, gdzie została pokazana klasa CollocationsFinder. Zawiera ona dwie podstawowe metody `bigram_finder` i `trigram_finder`. Każda z nich szuka wystąpień związków wyrazowych w zbiorze słów. Kolokacje nie mogą zawierać wyrazów składających się z mniej niż 3 znaków, znajdujących się w grupie stopwords oraz organizacji, z których stron internetowych pobierano dokumenty oraz znaków nie będących w alfabecie. Dodatkowo nałożono minimalne ograniczenie dotyczące częstości wystąpień w wysokości 2 na artykuł. Rezultatem obu metod są 4 najlepsze kolokacje według przyjętej miary asocjacji: funkcji prawdopodobieństwa.

```

class CollocationsFinder(object):

    def __init__(self):
        self.stopset = set(stopwords.words('english'))
        self.tv_set = ('fox', 'news', 'bbc', 'yahoo', 'telegraph',
            'reuters')
        self.filter_stops = lambda w: len(w) < 3 or w in self.stopset or
w in self.tv_set

    def filter_numbers(self, words):
        return [word.lower() for word in words if word.isalpha()]

    def bigram_finder(self, words):
        tcf= BigramCollocationFinder.from_words(
            self.filter_numbers(words))
        tcf.apply_word_filter(self.filter_stops)
        tcf.apply_freq_filter(2)
        return tcf.nbest(BigramAssocMeasures.likelihood_ratio, 4)

    def trigram_finder(self, words):
        tcf = TrigramCollocationFinder.from_words(
            self.filter_numbers(words))
        tcf.apply_word_filter(self.filter_stops)
        tcf.apply_freq_filter(2)
        return tcf.nbest(TrigramAssocMeasures.likelihood_ratio, 4)

```

3.4. Trenowanie modeli klasyfikatorów

Wszystkie opisane wyżej komponenty miały na celu przygotowanie danych niezbędnych w procesie budowania modelu klasyfikatora w module „Trener”. Dokonano wyboru modeli klasyfikatorów. Są nimi Drzewa Decyzyjne, Bernoulli Naive Bayes, K Najbliższych Sąsiadów, Support Vector Machine oraz Drzewa Decyzyjne. Wymienione wcześniej algorytmy wykorzystano z biblioteki Scikit-Learn. Pakiet NLTK zawiera klasę `SklearnClassifier` stanowiącą opakowanie modeli klasyfikatorów. Listing 8 przedstawia fragment kodu źródłowego wyżej wymienionej klasy. W konstruktorze przyjmuje ona

Listing 8 Fragment kodu źródłowego klasy `SklearnClassifier`⁵

```

class SklearnClassifier(ClassifierI):

    def __init__(self, estimator, dtype=float, sparse=True):

        self._clf = estimator
        self._encoder = LabelEncoder()
        self._vectorizer = DictVectorizer(dtype=dtype, sparse=sparse)

    def train(self, labeled_featuresets):

        X, y = list(compat.izip(*labeled_featuresets))
        X = self._vectorizer.fit_transform(X)
        y = self._encoder.fit_transform(y)

```

⁵ Dokumentacja Biblioteki NLTK, http://www.nltk.org/_modules/nltk/classify/scikitlearn.html (dostęp 11.11.2015 r.)


```
self._clf.fit(X, y)

return self
```

obiekt algorytmu klasyfikującego z pakietu Scikit-Learn oraz typ danych wartości słownika wektorów cech. Kluczową metodę stanowi `train`. W ciele funkcji składowej znajduje się wykorzystanie metody `fit_transform` klasy `DictVectorizer` do przekształcenia listy słowników na macierz biblioteki Numpy o dokładnie takiej samej reprezentacji jak ta opisana w rozdziale 2.2. Wyodrębniona zostaje ostatnia kolumna prezentująca klasy dokumentów. Funkcja `fit` przyjmuje przekształconą macierz i tworzy obiekt klasyfikatora. Listing 9 prezentuje fragment modułu „Trener”.

Listing 9 Trenowanie modeli klasyfikatorów

```
def trainer(train_documents, bag_of_words, classifier_object, type, name):
    print("Training {0} ...".format(name))
    train_set = apply_features(bag_of_words, train_documents)

    classifier = SklearnClassifier(classifier_object, type)
    classifier.train(train_set)

    with open("Classifiers/" + name + ".pickle", 'wb') as file_handler:
        dump(classifier, file_handler)
    print("Done")
    print("Done")

algorithms = [DecisionTreeClassifier(), KNeighborsClassifier(),
LinearSVC(), LogisticRegression(), BernoulliNB()]

for algorithm in algorithms:
    class_name = algorithm.__class__.__name__
    trainer(train_documents, binary_bag_of_words,
            deepcopy(algorithm), bool, class_name + "_bool")
    trainer(train_documents, counted_bag_of_words,
            deepcopy(algorithm), int, class_name + "_int")
    trainer(train_documents, counted_bag_of_words,
            Pipeline([('tfidf', TfidfTransformer()),
            ('nb', deepcopy(algorithm))]), float, class_name + "_tfidf")
```

Funkcja `trainer` przyjmuje zbiór trenujący w postaci listy dwuelementowych krotek, gdzie pierwszym elementem jest liczba słów dokumentu, a drugim jego klasa, funkcję tworzącą listę wektorów cech, typ wartości kluczy słownika zbiorów cech i nazwę klasyfikatora. W procesie uczenia bierze udział klasa `SklearnClassifier`. Model klasyfikatora zostaje zserializowany i zapisany do pliku w celu późniejszego wykorzystania. Dla każdego algorytmu powstają 3 modele różniące się sposobem reprezentacji macierzy. Do przekształcenia macierzy zliczania cech algorytmem `tfidf` użyto klasę `TfidfTransformer` z pakietu Scikit-Learn.

Klasyfikatory uczono z parametrami przedstawionymi na listingu 10.

Listing 10 Parametry wybranych klasyfikatorów podczas procesu uczenia

```
sklearn.tree.DecisionTreeClassifier(criterion='gini', splitter='best', max_depth=None, min_samples_split=2, min_samples_leaf=1, min_weight_fraction_leaf=0.0, max_features=None, random_state=None, max_leaf_nodes=None, class_weight=None, presort=False)

sklearn.neighbors.KNeighborsClassifier(n_neighbors=5, weights='uniform', algorithm='auto', leaf_size=30, p=2, metric='minkowski', metric_params=None, n_jobs=1, **kwargs)

sklearn.linear_model.LogisticRegression(penalty='l2', dual=False, tol=0.0001, C=1.0, fit_intercept=True, intercept_scaling=1, class_weight=None, random_state=None, solver='liblinear', max_iter=100, multi_class='ovr', verbose=0, warm_start=False, n_jobs=1)

sklearn.svm.LinearSVC(penalty='l2', loss='squared_hinge', dual=True, tol=0.0001, C=1.0, multi_class='ovr', fit_intercept=True, intercept_scaling=1, class_weight=None, verbose=0, random_state=None, max_iter=1000)

sklearn.naive_bayes.BernoulliNB(alpha=1.0, fit_prior=True, class_prior=None)
```

Parametr `criterion` algorytmu Drzewa Decyzyjne oznacza funkcję pomiaru jakości podziału. Wybrano kryterium Gini Impurtyi. Split mówi o strategii podziału każdego węzła. Wartość `best` oznacza najlepszy podział. Oprócz niej dostępna jest jeszcze „`random`”, czyli najlepszy losowy podział. `Max_features` znaczy liczbę cech do rozważenia podczas poszukiwania najlepszego miejsca podziału. Jeżeli na tej pozycji zostanie podany `None`, algorytm weźmie pod uwagę wszystkie cechy. `Max_depth` to maksymalna głębokość drzewa. Jeżeli w tym parametrze został ustawiony `None` to węzły są rozwijane dopóki liście staną się czyste lub wszystkie liście zawierają mniej próbek niż wartość `min_samples_split`, która oznacza minimalną liczbę próbek wymaganą do podziału wewnętrznego liścia. `Min_samples_leaf` reprezentuje minimalną liczbę próbek wymaganą do powstania liścia, `min_weight_fraction` minimalny ważony ułamek próbek wejściowych wymaganych do powstania liścia, a `max_leaf_nodes` ogranicza liczbę liści. `Class_weight` służy do nadania wag klasom, gdy podano opcję `None` wszystkie etykiety mają wagę 1. `Presort` przyjmuje zmienną typu `bool` informującą o tym, czy posortować dane w celu przyspieszenia ustalania najlepszych miejsc podziału. Parametr `random_state` dotyczy wyboru generatora liczb losowych.⁶

W przypadku trenowania modelu K Najbliższych Sąsiadów `n_neighbors` reprezentuje liczbę sąsiadów wykorzystywaną do zapytań algorytmu. `Weight` oznacza funkcję wag używaną

⁶ Dokumentacja klasy `DecisionTree` biblioteki Scikit-Learn, <http://scikit-learn.org/stable/modules/generated/sklearn.tree.DecisionTreeClassifier.html#sklearn.tree.DecisionTreeClassifier> (data dostępu 11.11.2015 r.)

do przewidywania. Przyjęty parametr „uniform” powoduje, że wszystkie punkty w każdym sąsiedztwie są ważone jednakowo. Algorithm znaczy metodę do obliczania najbliższych sąsiadów. Wybrana opcja „auto” prowadzi do wyboru najbardziej odpowiedniego algorytmu (jednego z Brute Force, Ball Tree, KD Tree) na podstawie podanej macierzy cech. Leaf size mówi rozmiarze liści, gdy zostanie wybrana metoda oparta na drzewie. Parametr metric służy do wyspecyfikowania metryki użytej do obliczania odległości w drzewie. P oznacza wartość współczynnika mocy wybranej miary „Minkowski”. N_Jobs specyfikuje liczbę równoległych zadań jaką należy uruchomić podczas poszukiwania sąsiadów.⁷

Najwięcej parametrów przyjmuje algorytm Regresji Logistycznej. Penalty oznacza normę przyjętą w procesie penalizacji, loss określa funkcję strat, tol kryterium stopu, a C odwrotność parametru regularyzacji. Intercept scaling określa czy stała powinna być dodawana do funkcji decyzji. Solver reprezentuje algorytm wybrany do optymalizacji funkcji przewidującej klasę, a max_iter mówi o liczbie jego iteracji. Class_weight podobnie jak w przypadku Drzew Decyzyjnych służy do nadania wag klasom, a random state dotyczy wyboru generatora liczb losowych. Multi_class, verbose, warm_start są argumentami przekazywanymi do algorytmu solver i zależą od tego jaką metodę zdecydowano wykorzystać⁸. Odpowiedniki parametrów metody Regresji Logistycznej przyjmuje model klasyfikatora oparty o algorytm Support Vector Machine z liniowym jądrem.

Ostatnia z rozważanych metod Bernoulli Naive Bayes posiada 3 argumenty. Pierwszy z nich alpha oznacza dodatkową stałą „wygładzającą” Laplace’a, drugi fit_prior mówi czy zmieniać wcześniejszym klasom prawdopodobieństwo podczas uczenia, a trzeci class_prior określa z góry prawdopodobieństwo klas, niezależnie od podanej macierzy cech.⁹

---

⁷ Dokumentacja klasy K-Neighbors biblioteki Scikit-Learn, <http://scikit-learn.org/stable/modules/generated/sklearn.neighbors.KNeighborsClassifier.html> (data dostępu 11.11.2015 r.)

⁸ Dokumentacja klasy LogisticRegression biblioteki Scikit-Learn, http://scikit-learn.org/stable/modules/generated/sklearn.linear_model.LogisticRegression.html (data dostępu 11.11.2015 r.)

⁹ Dokumentacja klasy BernoulliNaiveBayes biblioteki Scikit-Learn, http://scikit-learn.org/stable/modules/generated/sklearn.naive_bayes.BernoulliNB.html (data dostępu 11.11.2015 r.)

4. Badania skuteczności klasyfikacji oraz rozmiaru macierzy cech

W tym rozdziale zostaną przedstawione miary dotyczące oceny jakości klasyfikatorów oraz wyniki testów skuteczności klasyfikacji. Z przestrzeni $\mathbb{X}$ o liczebności 1254 dokumentów stworzono zbiór testowy, który wykorzystano do przeprowadzenia badań. Z każdej klasy w procesie testowania wzięło udział 25 % artykułów. W eksperymencie wzięto pod uwagę, także zbiór uczący. Został on wykorzystany do sprawdzenia jak zmieniała się wymiarowość macierzy cech po zastosowaniu metod ograniczających jej rozmiar. Oba zbiory stanowiły zbiory rozłączne. Artykuły, które brały udział w procesie trenowania modeli opartych o algorytmy uczące nie brały udziału w testach jakości klasyfikatorów. Cała przestrzeń $\mathbb{X}$ została wykorzystana. W tabeli 1 przedstawiono informację ile dokumentów znalazło się w poszczególnych zbiorach.

Tabela 1 Rozmiar zbiorów tekstów wyznaczonych z przestrzeni dokumentów

Rozmiar zbiorów tekstów wyznaczonych z przestrzeni dokumentów			
Klasa	Liczba dokumentów w przestrzeni	Liczba dokumentów w zbiorze trenującym	Liczba dokumentów w zbiorze testowym
SPORT	433	317	116
POLITYKA	357	267	90
ZDROWIE	464	355	109
Wszystkie klasy	1254	939	315

W zbiorze trenującym znalazło się 939 dokumentów, natomiast w zbiorze testowym 315. Najbardziej liczną klasą zostało „Zdrowie” z 465 artykułami, a najmniej „Polityka” z 357 tekstami. Do wykonania pomiarów wykorzystano funkcje accuracy, precision, recall, f_measure zawarte w module NLTK w pakiecie metrics.

4.1. Miary skuteczności klasyfikacji

W celu wykonania eksperymentu zostały wybrane miary oceniające skuteczność nauczonych modeli. Pierwszą z nich jest trafność klasyfikacji (ang. accuracy), nazywana także

dokładnością . Termin pojawił się w serii publikacji standardu ISO 5725 w 1994 roku. Określa zbliżenie pomiaru do wartości rzeczywistej¹⁰. Wyrażany jest wzorem

$$\eta = \frac{N_p}{N_t}$$

gdzie N_p oznacza liczbę poprawnie sklasyfikowanych próbek testowych, N_t całkowitą liczbę próbek. Dokładność klasyfikatora wyraża się dla danego zbioru testowego. Wartość może różnić się w zależności od doboru przykładów testowych.

Oprócz trafności istnieją inne metryki służące do oceny klasyfikatora. Podczas badań zostały wykorzystane dwie najbardziej popularne precyzja (ang. precision) i wrażliwość (ang. recall). Podane wyżej miary najczęściej stosuje się w klasyfikacji binarnej. W przypadku rozważanych w niniejszej pracy klasyfikatorów wieloklasowych precyzja i wrażliwość liczona jest oddzielnie dla każdej z kategorii. W celu zrozumienia tych dwóch metryk należy przytoczyć pojęcia wyników fałszywie dodatnich (ang. false positive) i fałszywie ujemnych (ang. false negative). Wynik fałszywie dodatni pojawia się kiedy klasyfikator przydziela zbiorowi cech tekstu etykietę, której nie powinien. Wynik fałszywie ujemny występuje, gdy klasyfikator nie przypisuje właściwej kategorii dla zbioru cech do którego powinien. Przykładowo dla etykiety „Sport” wynikami fałszywie dodatnimi będą wszystkie dokumenty z klas „Polityka” i „Zdrowie” błędnie sklasyfikowane jako „Sport”. Wynikami fałszywie ujemnymi etykiety „Sport” zostaną wszystkie artykuły z tej klasy błędnie sklasyfikowane do pozostałych kategorii. Analogicznie, wynikami prawdziwie dodatnimi klasy „Sport” będą wszystkie prawidłowo sklasyfikowane próbki testowe tej etykiety. Wynikami prawdziwie ujemnymi zostaną określone teksty innych kategorii prawidłowo nie przydzielonych do etykiety „Sport”. Powyższy przykład przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2 Wyniki prawdziwe i fałszywe kategorii sport

Oryginalne klasy	Przewidywane klasy	
	SPORT	Pozostałe klasy
SPORT	Liczba wyników prawdziwie dodatnich	Liczba wyników fałszywie ujemnych
Pozostałe klasy	Liczba wyników fałszywie dodatnich	Liczba wyników prawdziwie ujemnych

¹⁰ BS ISO 5725-1: „Accuracy (trueness and precision) of measurement methods and results - Part 1: General principles and definitions.”, 1994, s. 1,

Precyzja wyrażona jest wzorem

$$\rho = \frac{PD}{PD + FD}$$

gdzie PD oznacza liczbę wyników prawdziwie dodatnich, natomiast FD liczbę wyników fałszywie dodatnich. Precyzja jest reprezentacją braku wyników fałszywie dodatnich.

Wrażliwość wyrażona jest wzorem

$$\varpi = \frac{PD}{PD + FU}$$

gdzie PD oznacza taką samą miarę jak w przypadku precyzji, a FU liczbę wyników fałszywie ujemnych. Wrażliwość informuje o braku wyników fałszywie ujemnych. Wskaźniki precyzji i wrażliwości często rywalizują ze sobą. Im większa jest precyzja tym mniejsza wrażliwość i odwrotnie.¹¹

Ostatnią metrykę wykorzystaną w badaniach określa się terminem „miary F” (ang „F-measure”). Miara określa średnią harmoniczną pomiędzy precyzją i wrażliwością. W testach skuteczności klasyfikacji często wykorzystywana jest jako alternatywa dla dokładności.¹² Jeżeli precyzja i wrażliwość będą bardzo małe zostanie to odzwierciedlone w mierze F, ale niekoniecznie w trafności. Miara F wyrażona jest wzorem

$$\zeta = \frac{1}{\frac{\alpha}{\rho} + \frac{1 - \alpha}{\varpi}}$$

gdzie ρ oznacza precyzję, ϖ wrażliwość, a α stałą zawierającą się w przedziale od 0 do 1. W badaniach przyjęto, że α wynosi 0.5.

Podczas analizy wyników eksperymentu wykorzystano dla każdego algorytmu uczącego macierz pomyłek (ang. confusion matrix). Macierz reprezentuje tabela, w której każda komórka [i,j] informuje jak często etykieta j została przewidziana przez model klasyfikatora, gdy prawdziwą klasą była i. Komórki leżące na głównej przekątnej macierzy oznaczają klasy dobrze przewidziane, natomiast wszystkie inne mówią o błędach.

4.2. Wpływ zastosowania metod ograniczania wymiarowości na rozmiar macierzy cech

Pierwsze badanie dotyczyło sprawdzenia jak zmienia się rozmiar macierzy cech podczas uruchomienia i dokładania do poprzednich kolejno funkcji mających na celu ograniczenie jej wymiarowości. Wyniki zostały przedstawione w tabeli 3.

¹¹ J. Perkins: „Python 3 Text Processing with NLTK 3 Cookbook”. Birmingham 2015, Packt Publishing LTD, s. 210.

¹² D.Powers: „Evaluation: From Precision, Recall and F-Measure to ROC, Informedness, Markedness & Correlation”, w: „Journal of Machine Learning Technologies”, nr 2, 2011, s. 37-45

Tabela 3 Zmiana rozmiaru macierzy cech

Kolejno włączana funkcjonalność powodująca organicznie wymiarowości wektorów cech	Rozmiar macierzy cech	
	X	Y
Bag of words	37808	939
Wykluczenie słów składających się z jednego znaku	37733	939
Zebranie słów różniących się wielkością pierwszej litery	33924	939
Wykluczenie słów składających się ze znaków, których nie ma w alfabecie	26501	939
Wykluczenie słów należących do grupy stopwords dostępnej w bibliotece NLTK	26481	939
Wykluczenie słów należących do grupy nazw własnych organizacji, z których były pobierane dokumenty uczące	26475	939
Znakowanie części mowy (ang. POS-tagging), pozostawienie rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków	26430	939
Stemming, analiza słowotwórcza	18904	939
Lematyzacja - sprowadzenie formy fleksyjnej do postaci słownikowej	18840	939

Do eksperymentu został wykorzystany zbiór trenujący o liczebności 939 dokumentów, stanowiący stały rozmiar wierszy macierzy. Test rozpoczęto od metody bag of words, czyli stworzenia wektorów cech na podstawie zbioru wszystkich słów w zbiorze trenującym. Słowa stały się rozmiarem kolumn macierzy. Początkowo było ich 37808. Po wspólnym uruchomieniu wszystkich metod wyboru cech zostało ich 18840. Liczba komórek macierzy z 35 501 712 zmalała do 17 690 760. Wymiar wierszy zmniejszono o 50,2 %. Odnotowano zaskakująco niski wpływ metody znakowania części mowy na ograniczenie wymiaru kolumn. Po włączeniu tej metody zostało usuniętych 45 słów w stosunku do wcześniej uruchamianych metod. Największy wpływ na zmniejszenie liczby słów miał stemming. Dzięki tej funkcji zostało usuniętych 7526 słów.

4.3. Porównanie skuteczności klasyfikatorów

W tym teście zostały wyliczone miary przedstawione w rozdziale 4.1 dla modeli klasyfikatorów wykorzystujących pięć algorytmów: Bernoulli Naive Bayes, Support Vector Machine, Drzewa Decyzyjne, K Najbliższych Sąsiadów i Regresja Logistyczna. Klasyfikatory były uczone macierzami cech występującymi w trzech reprezentacjach: z zastosowaniem zliczania słów, optymalizowanej metodami tfidf oraz binarnej. Do badań wykorzystano zbiór testowy przedstawiono tabeli 1. Wyniki trafności poszczególnych klasyfikatorów ilustruje tabela 4. Najbardziej dokładne wyniki zostały oznaczone kolorem zielonym, natomiast najmniej dokładne kolorem czerwonym.

Tabela 4 Porównanie trafności modeli klasyfikatorów

Porównanie trafności klasyfikatorów		
Algorytm uczący	Reprezentacja macierzy cech	Trafność
		[%]
Bernoulli Naive Bayes	Binarna	88,888
Bernoulli Naive Bayes	Zliczanie wystąpień słów	88,888
Bernoulli Naive Bayes	Optymalizacja TFIDF	88,888
Drzewa Decyzyjne	Binarna	87,619
Drzewa Decyzyjne	Zliczanie wystąpień słów	87,301
Drzewa Decyzyjne	Optymalizacja TFIDF	86,031
K Najbliższych Sąsiadów	Binarna	72,063
K Najbliższych Sąsiadów	Zliczanie wystąpień słów	67,619
K Najbliższych Sąsiadów	Optymalizacja TFIDF	94,603
Regresja logistyczna	Binarna	96,825
Regresja logistyczna	Zliczanie wystąpień słów	96,507
Regresja logistyczna	Optymalizacja TFIDF	96,190
Support Vector Machine	Binarna	95,555
Support Vector Machine	Zliczanie wystąpień słów	96,507
Support Vector Machine	Optymalizacja TFIDF	96,507

Najbardziej skutecznymi klasyfikatorami okazały się modele wykorzystujące algorytmy Support Vector Machine i Regresja Logistyczna osiągając wyniki powyżej 95 %. Najslabiej wypadły klasyfikatory oparte o metody K Najbliższych Sąsiadów uczone macierzami liczebności słów i binarnymi. Jednak metoda K Najbliższych Sąsiadów połączona z optymalizacją tfidf macierzy dała wynik 94,603 % o 22,54 % lepszy od tego samego algorytmu uczonego macierzą binarną, a o 26,948 % od trenowanego macierzą liczebności słów. Pozostałe algorytmy przekroczyły próg 85 % dokładności. Poza przykładem algorytmu K Najbliższych

Sąsiadów dla wykorzystanego zbioru trenującego trudno znaleźć jednoznaczną odpowiedź jak wpływa reprezentacja macierzy cech na dokładność klasyfikacji. W przypadku klasyfikatora opartego o algorytm Bernoulli Naive Bayes, model klasyfikatora zawsze sprowadzał postać macierzy do binarnej, dlatego wyniki są identyczne. W przypadku Support Vector Machine najlepsze wyniki 96,507 % osiągnęły modele uczone macierzami liczebności słów i te optymalizowane metodą tfidf. Przewaga nad trafnością modelu uczonego macierzą binarną była niewielka 0,956 %. Przykłady Drzew Decyzyjnych i Regresji Liniowej pokazują, że tutaj najlepiej sprawdziły się klasyfikatory uczone macierzą binarną, jednak analogicznie do przykładu Support Vector Machine przewaga była niewielka i wyniosła ok. 1 %. Warto zaznaczyć, że są to wyniki dla wybranego zbioru trenującego. Jeżeli zostałby zmieniony zbiór, trafność także zmieniłaby się.

W tabelach 5, 6, 7 zostały przedstawione kolejno wyniki dotyczące precyzji, wrażliwości oraz miary F, poszczególnych klas klasyfikatorów. Kolorem czerwonym zostały oznaczone najgorsze wyniki dla danej klasy, a kolorem zielonym najlepsze.

Tabela 5 Porównanie precyzji klas klasyfikatorów

Porównanie precyzji klas modeli klasyfikatorów				
Algorytm uczący	Reprezentacja macierzy cech	Precyzja		
		Zbiór klas klasyfikatora		
		SPORT	POLITYKA	ZDROWIE
		[%]	[%]	[%]
Bernoulli Naive Bayes	Binarna	80,281	95,714	96,116
Bernoulli Naive Bayes	Zliczanie wystąpień słów	80,281	95,714	96,116
Bernoulli Naive Bayes	Optymalizacja TFIDF	80,281	95,714	96,116
Drzewa Decyzyjne	Binarna	88,888	85,882	87,500
Drzewa Decyzyjne	Zliczanie wystąpień słów	89,682	84,523	86,666
Drzewa Decyzyjne	Optymalizacja TFIDF	86,900	78,651	88,118
K Najbliższych Sąsiadów	Binarna	100,000	51,497	90,277
K Najbliższych Sąsiadów	Zliczanie wystąpień słów	100,000	47,567	91,935
K Najbliższych Sąsiadów	Optymalizacja TFIDF	96,581	91,304	95,283
Regresja logistyczna	Binarna	95,867	97,701	97,196
Regresja logistyczna	Zliczanie wystąpień słów	94,262	97,647	98,148
Regresja logistyczna	Optymalizacja TFIDF	95,041	97,674	96,296
Support Vector Machine	Binarna	96,666	94,318	95,327
Support Vector Machine	Zliczanie wystąpień słów	95,041	97,647	97,247
Support Vector Machine	Optymalizacja TFIDF	98,275	94,444	96,330

Tabela 6 Porównanie wrażliwości klas modeli klasyfikatorów

Porównanie wrażliwości klas modeli klasyfikatorów				
Algorytm uczący	Reprezentacja macierzy cech	Wrażliwość		
		Zbiór klas klasyfikatora		
		SPORT	POLITYKA	ZDROWIE
		[%]	[%]	[%]
Bernoulli Naive Bayes	Binarna	98,275	74,444	90,825
Bernoulli Naive Bayes	Zliczanie wystąpień słów	98,275	74,444	90,825
Bernoulli Naive Bayes	Optymalizacja TFIDF	98,275	74,444	90,825
Drzewa Decyzyjne	Binarna	83,486	81,111	96,551
Drzewa Decyzyjne	Zliczanie wystąpień słów	97,413	78,888	83,486
Drzewa Decyzyjne	Optymalizacja TFIDF	96,551	77,777	81,651
K Najbliższych Sąsiadów	Binarna	65,517	95,555	59,633
K Najbliższych Sąsiadów	Zliczanie wystąpień słów	58,620	97,777	52,293
K Najbliższych Sąsiadów	Optymalizacja TFIDF	97,413	93,333	92,660
Regresja logistyczna	Binarna	100,000	94,444	95,412
Regresja logistyczna	Zliczanie wystąpień słów	99,137	92,222	97,247
Regresja logistyczna	Optymalizacja TFIDF	99,137	93,333	95,412
Support Vector Machine	Binarna	100,000	92,222	93,577
Support Vector Machine	Zliczanie wystąpień słów	99,137	92,222	97,247
Support Vector Machine	Optymalizacja TFIDF	96,610	96,590	96,330

Tabela 7 Porównanie miary F klas modeli klasyfikatorów

Porównanie miary F klas modeli klasyfikatorów					
Algorytm uczący	Reprezentacja macierzy cech	Miara F			
		Zbiór klas klasyfikatora			
		SPORT	POLITYKA	ZDROWIE	Średnia wszystkich klas
		[%]	[%]	[%]	[%]
Bernoulli Naive Bayes	Binarna	88,372	83,750	93,396	88,506
Bernoulli Naive Bayes	Zliczanie wystąpień słów	88,372	83,750	93,396	88,506
Bernoulli Naive Bayes	Optymalizacja TFIDF	88,372	83,750	93,396	88,506
Drzewa Decyzyjne	Binarna	92,561	83,428	85,446	87,145
Drzewa Decyzyjne	Zliczanie wystąpień słów	93,388	81,609	85,047	86,681
Drzewa Decyzyjne	Optymalizacja TFIDF	92,946	78,212	84,761	85,306
K Najbliższych Sąsiadów	Binarna	71,823	66,926	79,166	72,638
K Najbliższych Sąsiadów	Zliczanie wystąpień słów	73,913	64,000	66,666	68,193

K Najbliższych Sąsiadów	Optymalizacja TFIDF	96,995	92,307	93,953	94,418
Regresja logistyczna	Binarna	97,890	96,045	96,296	96,744
Regresja logistyczna	Zliczanie wystąpień słów	96,638	94,857	97,695	96,397
Regresja logistyczna	Optymalizacja TFIDF	97,046	95,454	95,852	96,117
Support Vector Machine	Binarna	98,305	93,258	94,444	95,336
Support Vector Machine	Zliczanie wystąpień słów	97,046	94,857	97,247	96,383
Support Vector Machine	Optymalizacja TFIDF	97,435	97,435	96,330	97,067

Największą precyzję i wrażliwość można zaobserwować wśród klasyfikatorów opartych o algorytmy Regresji Logistycznej i Support Vector Machine. Wyniki dla każdej klasy wyniosły powyżej 90 %. Potwierdzają to dane dotyczące miary F. Najsłabszy wynik miary F Regresji Logistycznej wyniósł 94,857 % w klasie Polityka. Klasyfikator był uczony macierzą reprezentowaną przez zliczanie słów. Klasyfikator oparty o Support Vector Machine, także osiągnął najśłabszy wynik 93,258 % w klasie Polityka. Tym razem klasyfikator uczono macierzą binarną. Wpływ reprezentacji macierzy widoczny jest w modelu Drzew Decyzyjnych w tabeli 6. Klasyfikator uczony macierzą binarną w klasie Sport osiągnął 83,486 %, a w klasie Polityka 96,551 %, gdy w przypadku trenowania innymi sposobami reprezentacji macierzy wyniki w kategorii Sport wyniosły ponad 90 %, a w klasie Polityka mieszczą się w przedziale od 81 % do 84 %.

W przypadku klasyfikatorów o najwyższych wynikach nie udało się zaobserwować zjawiska konkurencji pomiędzy wrażliwością i precyzją. Doskonale widoczne jest ono pośród klasyfikatorów wykorzystujących algorytm K Najbliższych Sąsiadów. Tutaj dla klasyfikatora trenowanego macierzą binarną obserwujemy precyzję w klasie Sport na poziomie 100 %, natomiast wrażliwość już na poziomie 67 %. Odwrotna sytuacja występuje w klasie Polityka, wrażliwość plasuje się na poziomie 51 %, a precyzja ok. 96 %. Metryki precyzji i wrażliwości równoważy miara F. Podany wyżej klasyfikator K Najbliższych Sąsiadów osiągnął średnią miarę F wszystkich klas wynoszącą ok. 72 %. Warto zwrócić uwagę na model klasyfikatora oparty o algorytm Bernoulli Naive Bayes. Wyniki miary F poszczególnych klas odzwierciedlają tutaj liczbę artykułów w zbiorze testowym w tych kategoriach. Im większa liczba artykułów pośród próbek testowych danej etykiety tym większy wynik miary F klasyfikatora. Najmniej liczna klasa Polityka ze zbioru testowego w każdym z testowanych modeli osiągnęła najmniejszy wynik w porównaniu do innych etykiet. Najbardziej liczna kategoria Zdrowie osiągnęła największą wartość miary F tylko w 6 z 15 testowanych

klasyfikatorów. W pozostałych modelach najlepsze wyniki osiągała kategoria Sport. Przewaga w stosunku do innych klas była niewielka, nie przekraczała 8 %.

Porównując wyniki średniej miary F z trafnością klasyfikatorów potwierdza się stwierdzenie, że miara F jest alternatywną metryką dokładności. Wyniki z tabeli 4 w porównaniu do ostatniej kolumny tabeli 7 różnią się do 1 %. Obie metryki potwierdzają skuteczność klasyfikatorów.

Podczas analizy wyników poszczególnych klasyfikatorów zostały wykorzystane macierze strat. W tabelach 8,9,10 zostały one przedstawione dla modeli opartych o algorytm Support Vector Machine. Każda tabela pokazuje wyniki klasyfikatora uczonego macierzą cech reprezentowaną w inny sposób.

Tabela 8 Macierz strat SVM - reprezentacja macierzy binarna

Algorytm uczący		Support Vector Machine	
Reprezentacja macierzy		Binarna	
	ZDROWIE'	POLITYKA'	SPORT'
ZDROWIE	102	5	2
POLITYKA	5	83	2
SPORT	0	0	116

Tabela 9 Macierz strat SVM - reprezentacja macierzy zliczanie słów

Algorytm uczący		Support Vector Machine	
Reprezentacja macierzy		Zliczanie wystąpień słów	
	ZDROWIE'	POLITYKA'	SPORT'
ZDROWIE	106	1	2
POLITYKA	3	83	4
SPORT	0	1	115

Tabela 10 Macierz strat SVM - reprezentacja macierzy optymalizacja TFIDF

Algorytm uczący		Support Vector Machine	
Reprezentacja macierzy		Optymalizacja TFIDF	
	ZDROWIE'	POLITYKA'	SPORT'
ZDROWIE	105	2	2
POLITYKA	3	85	2
SPORT	1	1	114

W tabeli 4 wyniki trafności modeli Support Vector Machine trenowanych macierzą zliczania słów i optymalizowaną metodą tfidf posiadały taką samą wartość, która wyniosła 96,507 %. Analiza macierzy strat pokazała, że identyczny wynik trafności nie oznacza, że

modele dla danego zbioru testowego przewidują w każdym przypadku takie same etykiety. W przypadku klasy Polityka 2 artykuły zakwalifikowane prawidłowo przez klasyfikator Support Vector Machine wykorzystujący optymalizację tfidf zostały przez ten trenowany macierzą zliczania słów dopasowane do innej klasy. W drugą stronę, także wystąpiły tego rodzaju błędy dotyczące pozostałych klas. Najwięcej wyników pozytywnie dodatnich klasy Sport posiada klasyfikator uczony macierzą binarną, w klasie Polityka macierzą optymalizowaną metodą tfidf, natomiast w kategorii Zdrowie macierzą zliczania słów.

4.4. Wpływ zmiany rozmiaru macierzy cech na skuteczność klasyfikacji

Ostatnie badanie polegało na sprawdzeniu jak zmieniają się wyniki trafności klasyfikatorów w zależności od rozmiarów binarnej macierzy cech. Kolejno uruchomiano i dokładano do poprzednich funkcje mające na celu ograniczanie wymiarowości binarnej macierzy. Powstały w ten sposób macierzami trenowano modele klasyfikatorów opartych na pięciu algorytmach Bernoulli Naive Bayes, Drzewa Decyzyjne, K Najbliższych Sąsiadów, Regresja Logistyczna. Każdy klasyfikator był trenowany zbiorem trenującym oraz testowany zbiorem testowym przedstawionymi w tabeli 1. Dla wspomnianych wyżej modeli zostały zmierzone wyniki trafności klasyfikacji, zebrane i przedstawione w tabeli 11. Kolorem niebieskim zostały oznaczone najwyższe wartości dokładności danego modelu, a czerwonym najniższe.

Tabela 11 Porównanie klasyfikatorów w zależności od zmiany rozmiaru binarnej macierzy cech

Porównanie trafności klasyfikatorów w zależności od zmiany rozmiaru binarnej macierzy cech						
Kolejno włączana funkcjonalność powodująca ograniczenie wymiarowości wektorów cech	Wymiar X wektora cech	Trafność				
		Bernoulli Naive Bayes	Drzewa Decyzyjne	K Najbliższych Sąsiadów	Regresja logistyczna	Support Vector Machine
		[%]	[%]	[%]	[%]	[%]
Bag of Words	37808	86,666	86,032	55,555	96,190	95,873
Wykluczenie słów składających się z jednego znaku	37733	86,349	86,666	55,238	96,190	96,507
Zebranie słów różniących się	33924	86,984	82,539	56,190	96,507	96,190

wielkością pierwszej litery						
Wykluczenie słów składających się ze znaków, których nie ma w alfabecie	26501	87,301	84,444	67,936	95,873	96,507
Wykluczenie słów należących do grupy stopwords dostępnej w bibliotece NLTK	26481	87,619	85,396	60,952	97,142	96,825
Wykluczenie słów należących do grupy nazw własnych organizacji, z których były pobierane dokumenty uczące	26475	87,301	84,761	59,047	96,825	96,190
Znakowanie części mowy (ang. POS-tagging), pozostawienie rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków	26430	88,253	84,126	59,365	96,825	95,873
Stemming, analiza słowotwórcza	18904	88,571	84,761	70,158	96,507	96,190
Lematyzacja - sprowadzenie formy fleksyjnej do postaci słownikowej	18840	88,888	88,253	72,063	96,825	95,555

W przypadku algorytmów Bernoulli Naive Bayes i K Najbliższych Sąsiadów wraz z ograniczaniem macierzy cech rosła trafność klasyfikacji. Przy ograniczeniu wymiaru kolumn z 37808 do 18840 trafność modelu opartego o K Najbliższych sąsiadów wzrosła o 16,508 %, natomiast o Bernoulli Naive Bayes o 2,222 %. Klasyfikatory Drzew Decyzyjnych i Regresji Logistycznej, także po włączeniu wszystkich funkcji ograniczających osiągnęły odpowiednio o 2,224 % i 0,690 % lepszy wynik od sytuacji, gdy były uczone macierzą ze wszystkimi słowami ze zbioru uczącego. Jedynym klasyfikatorem, którego trafność spadła był ten oparty o Support Vector Machine. Spadek w stosunku do wartości początkowej wyniósł 0,318 %. Wartość trafności po ograniczeniu rozmiaru kolumn o ponad 50 %, w przypadku modeli, których dokładność wzrosła nie zawsze oznaczała najwyższą. Po wykluczeniu słów należących do grupy stopwords z biblioteki NLTK, algorytm Regresji Logistycznej uzyskał najwyższy wynik 97,142 %. W trakcie dalszego ograniczania macierzy cech trafność spadła. W tym samym momencie najlepszy wynik uzyskał algorytm Support Vector Machine 96,825 %, o

0,956 %, więcej od chwili, gdy został nauczony macierzą zawierającą wszystkie słowa ze zbioru trenującego. W kolejnych krokach ograniczania wymiarowości dokładność tego algorytmu spadała. Wyniki badań pokazały, że ograniczenie wymiarowości wektorów cech wpływa korzystnie na trafność modeli opartych o Regresję Logistyczną, K Najbliższych Sąsiadów, Bernoulli Naive Bayes oraz Drzewa Decyzyjne. W przypadku algorytmu Support Vector Machine ograniczenie wymiarowości macierzy cech ma znikomy (zmiany nie większe niż 1,5 %) wpływ na dokładność klasyfikacji.

W tabeli 12 zostały przedstawione wyniki zmiany miary F poszczególnych klas klasyfikatora wykorzystującego algorytm Bernoulli Naive Bayes podczas ograniczania rozmiaru macierzy binarnej, którą następnie użyto do trenowania modelu. Kolorem niebieskim oznaczono największe wartości w danej klasie, natomiast kolorem czerwonym najmniejsze.

Tabela 12 Wpływ ograniczenia wymiarowości binarnej macierzy cech na miarę f algorytmu Bernoulli Naive Bayes

Kolejno włączana funkcjonalność powodująca organicznie wymiarowości wektorów cech	Wymiar X wektora cech	Miara F Bernoulli Naive Bayes			
		SPORT	POLITYKA	ZDROWIE	Średnia wszystkich klas
		[%]	[%]	[%]	[%]
Bag of Words	37808	86,142	79,220	92,822	86,061
Wykluczenie słów składających się z jednego znaku	37733	85,820	79,220	92,308	85,783
Zebranie słów różniących się wielkością pierwszej litery	33924	86,466	79,220	93,333	86,340
Wykluczenie słów składających się ze znaków, których nie ma w alfabecie	26501	87,121	81,012	92,307	86,813
Wykluczenie słów należących do grupy stopwords dostępnej w bibliotece NLTK	26481	87,452	81,013	92,823	87,096
Wykluczenie słów należących do grupy nazw własnych organizacji, z których były pobierane dokumenty uczące	26475	87,452	80,503	92,308	86,754

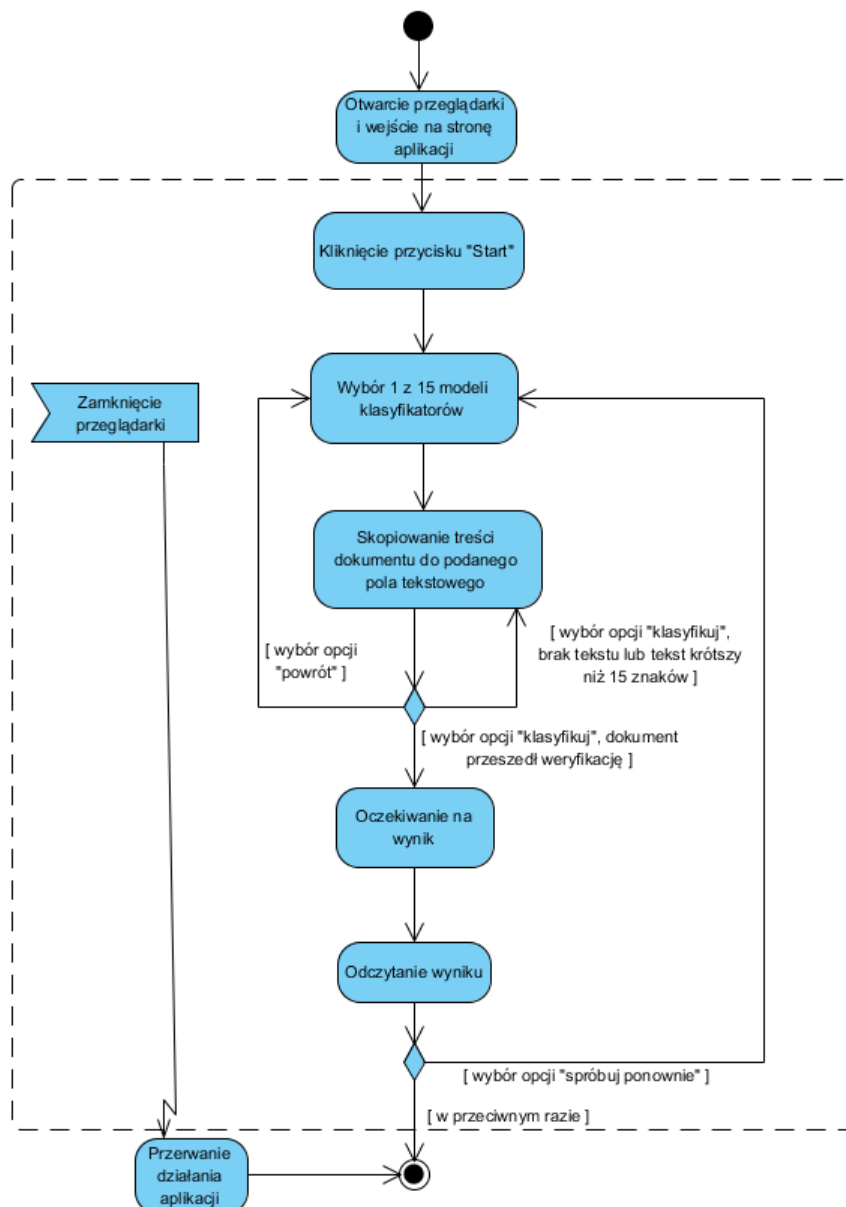
Znakowanie części mowy (ang. POS-tagging), pozostawienie rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków	26430	87,786	82,278	93,333	87,799
Stemming, analiza słowotwórcza	18904	88,372	83,229	92,890	88,164
Lematyzacja - sprowadzenie formy fleksyjnej do postaci słownikowej	18840	88,372	83,750	93,396	88,506

Wyniki średniej miary F wszystkich klas metody Bernoulli Naive Bayes są zbliżone do wyników trafności tego algorytmu (różnica odpowiadających pomiarów wynosi ok. 1 %). Widoczna jest tutaj tendencja rosnąca. Najlepszy wynik osiągnięto po włączeniu wszystkich funkcji ograniczających. W momencie, gdy rozmiar macierzy cech osiągnął 18840 średnia miara F osiągnęła największą wartość 88,506 %. Najniższą wartość 86,061 % osiągnięto, gdy model został nauczony macierzą cech zawierającą wszystkie słowa ze zbioru testowego. Biorąc pod uwagę poszczególne klasy największe wartości miary F zostały osiągnięte podczas, gdy wymiarowość macierzy była najniższa. W przypadku algorytmu Bernoulli Naive Bayes ograniczanie wymiarowości macierzy cech miało dobry wpływ na skuteczność klasyfikacji. Wartość wyżej wymienionej metryki wraz z ograniczaniem wymiarowości wzrosła.

5. Aplikacja Klientcka

W ramach niniejszej pracy dyplomowej powstał interfejs webowy umożliwiający wykorzystanie powstałych modeli klasyfikatorów przez użytkownika w celu przyporządkowania klas dowolnym dokumentom. Aplikacja oparta jest na modelu klient-serwer składającym się z dwuwarstwowej architektury. Serwer aplikacji wykonano w technologii Python z wykorzystaniem modułu Django 1.8.5. Za pomocą biblioteki uwsgi połączono go z serwerem www Nginx. Po stronie klienta został wykorzystany framework Angular oraz html 5. Obie warstwy komunikują się za pomocą metod http przysyłając pliki w formacie json. Użytkownik korzysta z aplikacji poprzez przeglądarkę internetową. Sposób działania przedstawia diagram czynności na rysunku 10.

Rysunek 10 Diagram czynności - sposób działania aplikacji klienckiej

Opisane w rozdziałach 3 i 4 modele klasyfikatorów zostały poddane serializacji, a następnie zapisane do pliku. W związku z tym użytkownik posiada do dyspozycji 5 różnych algorytmów klasyfikacji, każdy po 3 reprezentacje macierzy cech. Na listingu 11 został przedstawiony praktyczny sposób wykorzystania tych klasyfikatorów. W momencie, gdy aplikacja jest uruchamiana do pamięci w pliku konfiguracyjnym settings.py ładowane są modele. Użytkownik wybiera jeden z 15 nauczonych klasyfikatorów, później wkleja w pole tekstowe treść wybranego dokumentu. Kiedy nastąpi potwierdzenie i tekst przejdzie walidację zostaje wysłany metodą POST na serwer w celu przetworzenia i sklasyfikowania. Nagłówek zawiera dwie informacje: rodzaj modelu klasyfikatora i zawartość artykułu. Na podstawie nazwy przesłanego algorytmu funkcja dobiera odpowiednią metodę z komponentu „Generator Cech”, która tworzy macierz cech o wybranej reprezentacji. Zanim zostanie wykorzystana, tekst uprzednio dzieli się na słowa przy wykorzystaniu funkcji word_tokenize z pakietu NLTK.

Listing 11 Klasyfikacja tekstu - aplikacja kliencka

```
class ClassifyView(View):
    def post(self, request, *args, **kwargs):
        response = {}
        try:
            classifier = request.POST['classifier']
            text = request.POST['text']
        except Exception as e:
            print(e)
            response['status'] = "Error"
            response['message'] = "Unexpected error. Please Try Again !"
        else:
            if 'bool' in classifier:
                extractor = binary_bag_of_words
            else:
                extractor = counted_bag_of_words

            try:
                message = classify(text, self.get_classifier(classifier),
                                  extractor)
                if message is not None:
                    response['status'] = "Success"
                    response['message'] = message
                else:
                    response['Error'] = "Error"
                    response['message'] = "Unable to classify text"
            except Exception as e:
                print(e)
                response['status'] = "Error"
                response['message'] = "Unexpected error during
                                      classification. Please Try Again !"

            print(response)
            return JsonResponse(response)

    def classify(content, classifier, bag_of_words_feature_extractor):
        try:
            return classifier.classify(bag_of_words_feature_extractor(
```

```
word_tokenize(content)))  
  
except:  
    return None
```

Kolejnym krokiem jest wykorzystanie wbudowanej funkcji składowej `classify` każdego klasyfikatora do uzyskania klasy dokumentu. Jeżeli nie wystąpił błąd zostaje zwrócona klientowi odpowiedź w formacie json. W przeglądarce użytkownik otrzymuje graficzną prezentację wyniku klasyfikacji (rysunek 11). Po wciśnięciu przycisku `try again` może przejść cały proces dowolną ilość razy. W przypadku kiedy zostanie podany tekst nie przynależący do kategorii Sport, Polityka i Zdrowie zawsze zostanie zwrócona jedna z tych klas. Aplikacja zawiera dwie dodatkowe zakładki „About” i „Contact”. Zawierają one informacje o całym projekcie, użyte wersje bibliotek języka Python oraz dane kontaktowe twórcy.

Classify Web Interface

Home

About

Contact

SPORT

TRY AGAIN

© Piotr Chmiel 2015

Rysunek 11 Aplikacja kliencka - rezultat klasyfikacji

6. Podsumowanie

Cele pracy przedstawione w rozdziale 1.1 zostały zrealizowane. Powstał kompletny system umożliwiający stworzenie i przetestowanie modeli klasyfikatorów przewidujących klasy dokumentów w języku angielskim. Oprogramowanie charakteryzuje kilka cech. Pierwszą z nich jest użyteczność. Zbudowane klasyfikatory mogą zostać wykorzystane w dowolnych programach napisanych w języku Python oraz zawierających biblioteki Scikit-Learn i NLTK. Co więcej komponenty, które widoczne są na rysunku 6 z pewnością znajdą zastosowanie w wielu aplikacjach zajmujących się przetwarzaniem języka naturalnego oraz pobieraniem treści z sieci Internet. Kolejnym ważnym aspektem jest prosta konfigurowalność. Programista sam decyduje jakie metody mają zostać użyte do ograniczania wymiarowości macierzy cech. W razie potrzeby kolejne kroki z rysunku 9 mogą zostać wyłączone, a cały proces uproszczony. Dodatkowo użytkownik dostaje możliwość wyboru sposobu reprezentacji macierzy cech oraz zmiany parametrów klasyfikatorów opisanych w rozdziale 3.4. Warto również zwrócić uwagę na łatwość rozbudowy systemu. Klient programista nie musi być zmuszony do korzystania z algorytmów klasyfikacji przedstawionych w niniejszej pracy dyplomowej. Moduł „Trener” obsługuje wszystkie dostępne metody zawarte w pakiecie „Scikit-Learn”.

Pierwotne założenia dotyczące zakresu pracy zostały rozszerzone. Oprócz modułu dostępnego z poziomu konsoli systemowej stworzono aplikację webową, która pozwala na klasyfikację dowolnych dokumentów przy użyciu wykonanych modeli. Zwiększono, także wymiar części badawczej. Wykonano pomiary dotyczące zmiany wymiarowości macierzy cech oraz ich wpływu na skuteczność klasyfikacji. Podczas analizy jakości każdego klasyfikatora zbudowano macierz strat i sprawdzano, które artykuły zostały przyporządkowane do niewłaściwej klasy. Na podstawie wyników precyzji i wrażliwości obliczono miarę F, alternatywę trafności.

W procesie wyboru cech wykorzystano metodę bag of words. Pakiet tokenizer w bibliotece NLTK umożliwił podział tekstu na słowa. Istotną rolę w budowaniu wektorów cech odegrały kolokacje. Z każdego artykułu wybrano 4 najlepsze związki dwóch i trzech wyrazów uporządkowane według miary asocjacji opartej na funkcji prawdopodobieństwa. Podczas ograniczania wymiarowości macierzy usuwano słowa składające się z jednego znaku, nie należące do grupy stopwords oraz do nazw własnych organizacji, z których portali pobierano artykuły zbiorów uczących i testowych. Pozostawiono jedynie rzeczowniki, czasowniki, przysłówki i przymiotniki składające się wyłącznie z liter alfabetu. Przeprowadzono analizę słowotwórczą w postaci stemmingu i lematyzacji. Wykluczono powtórzenia wynikające z

różnic pomiędzy wielkością pierwszej litery. Wszystkie powyższe operacje były możliwe dzięki wykorzystaniu klas biblioteki Natural Language Toolkit.

Korzystając ze stworzonego oprogramowania zbudowano 15 modeli klasyfikatorów opartych o algorytmy Regresji Logistycznej, K Najbliższych Sąsiadów, Bernoulli Naive Bayes Drzewa Decyzyjne oraz Support Vector Machine. Zgromadzono 1254 artykuły. Każda metoda uczona była zbiorem trenującym, z którego powstały macierze cech o 3 reprezentacjach, binarnej, zliczania słów, optymalizacji tfidf. Modele przewidują klasy dokumentów ze zbioru Sport, Polityka i Zdrowie. Liczbę cech ograniczono z 37808 do 18840 słów. Największy wpływ na zmniejszenie rozmiaru macierzy miał stemming, który wykluczył 7526 wyrazów. Algorytmy Support Vector Machine i Regresji Logistycznej osiągnęły najwyższe wartości skuteczności przekraczające 95 %. W przypadku większości klasyfikatorów nie udało się jednoznacznie ustalić, który sposób reprezentacji macierzy cech powoduje największy wzrost trafności klasyfikacji. Jeżeli metoda uzyskiwała przewagę nad pozostałymi to była ona niewielka ok. 1 %. Do wyjątków należy algorytm K Najbliższy Sąsiadów, gdzie model uczony macierzą zliczania cech optymalizowaną metodą tfidf osiągnął skuteczność na poziomie 94,603 %, a pozostałe sposoby reprezentacji powodowały trafność ok. 70% . Na ograniczenie liczby cech pozytywnie zareagowało 4 z 5 algorytmów trenujących. Tylko w przypadku Support Vector Machine zaobserwowano spadek skuteczności. Analiza macierzy strat pokazała, że nawet jeżeli ta sama metoda klasyfikacji uczona różnymi sposobami reprezentacji zbiorów wektorów cech uzyska taki sam wynik trafności nie oznacza to, że wszystkie dokumenty zostały przypisane do tych samych klas.

Pomimo realizacji całego zakresu pracy, możliwa jest jego dalsza rozbudowa. Obecnie każdy stworzony model klasyfikatora przyporządkowuje klasy ze zbioru etykiet $\mathbb{C} = \{c_1, c_2, \dots, c_j\}$. Jeżeli jako dane wejściowe zostanie podany dokument nie należący do tego zbioru, zostanie mu przydzielona jedna z zakładanych kategorii. Dalszy rozwój projektu mógłby polegać na zbudowaniu klasyfikatora, który podczas wystąpienia wyżej wymienionego przypadku poinformuje użytkownika, że tekst nie przynależy do żadnej z etykiet. Aplikacja kliencka może zostać powiększona o wtyczki do popularnych przeglądarek internetowych. Wówczas klient otwierając dowolną witrynę internetową mógłby zaznaczać wybrany tekst, a następnie otrzymywać wynik klasyfikacji.

Bibliografia

LITERATURA

- Abu-Mostafa Y.S., Malik. M.I, Lin H. T., *Learning From Data*, AML Book, 2012.
- Beazley D., Jones B.K., *Python Receptury*, tłum. T. Walczak, Helion, Gliwice 2014.
- Beck K., Brant J., Fowler M., Roberts D., Opdyke W., *Refaktoryzacja – Ulepszanie struktury istniejącego Kodu*, tłum. J. Walkowska, Helion, Gliwice 2011.
- Bird S., Klein E., Loper. E., *Natural Language Processing with Python*, O'Reilly, Sebastopol 2011.
- Bishop Ch., *Pattern Recognition and Machine Learning*, Springer, Berlin 2006.
- Bowles M., *Machine Learning in Python: Essential Techniques for Predictive Analysis*, Wiley, New Jersey 2011.
- Coelho L.P., Richert W., *Building Machine Learning Systems with Python Second Edition*, Packt Publishing Ltd., Birmingham 2015.
- DasGupta A., *Probability for Statistics and Machine Learning*, Springer, Berlin 2013.
- Friedman J., Hastie. T., Tibshirani R., *The Elements of Statistical Learning Data Mining, Inference, and Prediction*, Springer, Berlin 2009.
- Garreta R., Moncechi. G., *Learning scikit-learn: Machine Learning in Python*, Packt Publishing Ltd., Birmingham 2013.
- Gorelick M., Ozsvald. I., *Python Programuj Szybko i Wydajnie*, tłum. P. Pilch, Helion, Gliwice 2015.
- Greenfeld A. R., Greenfeld D. R., *Two Scoops of Django: Best Practices for Django 1.8*, Two Scoops Press, Los Angeles 2015.
- Kalbarczyk A., Kalbarczyk D., *AngularJS Pierwsze Kroki*, Helion, Gliwice 2015.
- Manning Ch.D., Raghavan. P., Schütze. H. *Introduction to Information Retrieval*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.
- Martin R.C., *Czysty Kod – Podręcznik Dobrego Programisty*, tłum. P. Gonera, Helion, Gliwice 2010.
- McKinney W., *Python for Data Analysis: Data Wrangling with Pandas, NumPy and IPython*, O'Reilly, Sebastopol 2012.
- Mitchell R., *Web Scraping with Python: Collecting Data from the Modern Web*, O'Reilly, Sebastopol 2015.
- Mohri M., Rostamizadeh A, Talwalkar. A. *Foundations of Machine Learning*, MIT Press, Cambridge MA USA 2012.

- Murphy K. P. *Machine Learning: a Probabilistic Perspective*, MIT Press, Cambridge MA USA 2013.
- Lutz M., *Python Wprowadzenie*, tłum A. Trojan, Helion, Gliwice 2009.
- Layton R., *Learning Data Mining with Python*, Packt Publishing Ltd., Birmingham 2015.
- Perkins J., *Python 3 Text Processing with NLTK 3 Cookbook*, Packt Publishing Ltd., Birmingham 2014.
- Powers D., *Evaluation: From Precision, Recall and F-Measure to ROC, Informedness, Markedness & Correlation*, [w:] „*Journal of Machine Learning Technologies*”, red. Xiao-zhi Gao, Bioinfo Publications, nr. 2 2011.
- Pustejovsky J. Stubbs A., *Natural Language Annotation for Machine Learning*, O'Reilly, Sebastopol 2012.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Dokumentacja Języka Python 3, [online:] <https://docs.python.org/3/>, 10.08.2015.

Dokumentacja Biblioteki AngularJS, [online:] <https://docs.angularjs.org/api>, 01.11.2015.

Dokumentacja Biblioteki BeautifulSoup, [online:] <http://www.crummy.com/software/BeautifulSoup/bs4/doc/> 11.11.2015.

Dokumentacja Biblioteki Django, [online:] <https://docs.djangoproject.com/en/1.8/> , 01.11.2015.

Dokumentacja Biblioteki Feed Parser, [online:] <https://pythonhosted.org/feedparser/> 11.11.2015.

Dokumentacja Bibliotek Numpy i Scipy, [online:] <http://docs.scipy.org/doc/> 11.11.2015.

Dokumentacja Biblioteki Natural Language Toolkit, [online:] <http://www.nltk.org/>, 11.11.2015.

Dokumentacja Biblioteki Scikit-Learn, [online:] <http://scikit-learn.org/stable/documentation.html>, 11.11.2015.

Dokumentacja Biblioteki uWsgi, [online:] <http://uwsgi-docs.readthedocs.org/en/latest/>, 11.11.2015.

Dokumentacja Serwera WWW Nginx, [online:] <http://nginx.org/en/docs/> 11.11.2015.

Jurafsky D., Manning Ch., *Natural Language Processing Course Lectures* [online:] <http://class.coursera.org/nlp/lecture.>, 03.10.2015.

Norma ISO 5725-1:1994., *Accurancy (trueness and precision) of measurement and results – Part 1: General principles and definitions*, [online:] http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=11833, 03.10.2015.

Total numer of Websites, [online:] <http://www.internetlivestats.com/total-number-of-websites/> 11.11.2015.